

2008

ISSN 1331-2170

UDK 282

liturgijsko-pastoralni list

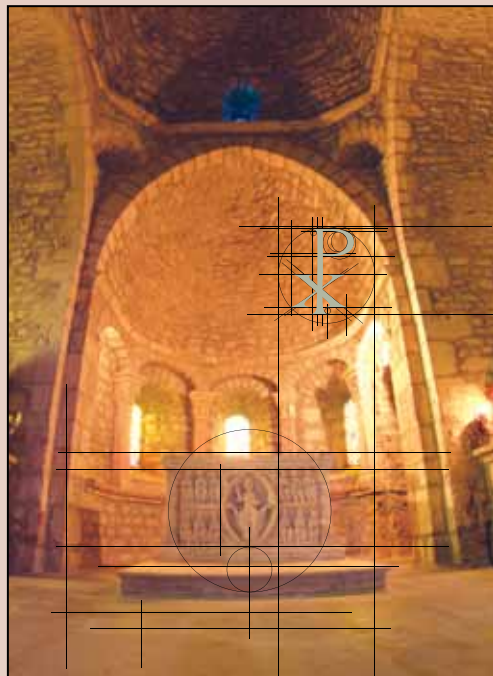

živo vrelo

Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji • god. XXV. • cijena: 13 kn

od 7. rujna do 4. listopada 2008.

LITURGIJSKA ARHITEKTURA

Kad crkva gradi Crkvu...

Božji narod, koji se sabire na slavlje liturgije, čvrsto je međusobno povezan i hijerarhijsku uređen. Stoga opće uređenje liturgijskoga prostora mora biti takvo da na neki način *daje sliku sabrane zajednice*, da omogućuje odgovarajući raspored sviji i pogoduje ispravnome i dostojnomu vršenju svake pojedine službe.

Narav i ljepota liturgijskoga prostora, kao i svih njegovih elemenata, treba da promiču pobožnost i očituju svetost slavljenih otajstava.

(usp. OURM 294)

u ovom broju:

ŽIVO VRELO

1

urednikova riječ

- Osnove liturgijske arhitekture

2

naša tema: liturgijska arhitektura

- Tragom »mjest« liturgijskoga događaja, I. Žižić
- Liturgijski prostor oblikovan liturgijom Crkve, A. Crnčević
- Slike Crkve u Redu posvete crkve, I. Šaško

17

otajstvo i zbilja

Biblijska razmišljanja: I. Raguž, A. Crnčević, S. Slišković, Ž. Tanjić, I. Šaško

- Dvadeset i treća nedjelja kroz godinu
- Rođenje blažene Djevice Marije
- Uzvišenje svetoga Križa
- Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu
- Dvadeset i šesta nedjelja kroz godinu

38

u duhu i istini

- Glazbeni prilog: Otpjevni psalmi

40

trenutak

- Gdje dijeliti pričest?

Osnove liturgijske arhitekture

Dati kršćanskoj liturgiji prikladan prostor slavljenja, iznimno je zahtjevna zadaća koja se stavlja pred kršćansku zajednicu. Zahtjevnost je tim veća što više spoznajemo da pitanje liturgijskoga prostora nije samo graditeljsko. Sve što Crkva čini ima biti znakom njezinoga identiteta i poslanja u svijetu. Činjenica da se od davnine pojmom *crkva* naziva i zdanje u kojem se kršćanska zajednica okuplja da sluša Božju riječ, slavi sakramente i zajedno moli, uvijek nas iznova propituje jesu li naša mjesta slavlja uistinu oblikovana po slici *Crkve*, zajednice koja živi od Božje riječi i otajstvene Kristove prisutnosti. Stoga, svako građenje ili obnavljanje mjesta liturgijskoga slavlja obnavlja i iznova gradi Crkvu koja je *živi hram*, građen od živoga kamenja, Kristovih vjernika.

Pogled na zdanja koja su kod nas posljednjih desetljeća građena kao prostori za liturgiju otkriva nam da kršćanske zajednice nisu uvijek imale bistru sliku o sebi i jasnu spoznaju o značenju i smislu kršćanske liturgije. Brojni su primjeri crkava koje se pokušalo projektirati za liturgiju, a ne iz liturgije. Ishod takvih 'smionih' pokušaja oslikava se u stalnome (i počesto uzaludnom) traganju za »prikladnom« naknadnom rasporedbom potrebnih liturgijskih mjesta u prostoru koji nije liturgijski zadan, mišljen i oblikovan. Zaboravlja se da liturgijsko oblikovanje prostora i njegovih tvornih elemenata imaju prethoditi njihovu arhitektonskom oblikovanju. Doista, samo liturgija može biti mjerodavan *arhitekt* prostora za liturgijsko slavlje. Liturgija i liturgijska znanost nemaju dizajnersku nego temeljnu projektnu ulogu u nastajanju liturgijskoga prostora. Stoga u oblikovanju liturgijskoga prostora uspijevaju samo oni graditelji koji se daju voditi liturgijom i ujedno se zadovoljiti zadaćom traženja prikladnoga arhitektonskoga *izraza* (dizajna) onoga što je liturgija već projektirala.

Tragom ovakvih razmišljanja naši liturgičari, unatoč opiranjima i nerazumijevanjima, već više godina nastoje promovirati pojam *liturgijska arhitektura*, s ciljem gajenja svijesti o vlastitostima liturgijskoga prostora te o liturgiji koja u svojoj obrednosti i u Crkvi koja se ondje okuplja ima jasno »učetan« osnovni plan i projektni zadatak za nastajanje novoga prostora slavlja. Oblikovanju pojedinih liturgijskih mjesta već smo posvetili nekoliko tematskih brojeva *Živoga vrela* (u godini 2005.), a članci nastali za ovaj broj zamišljeni su kao uvod u *osnove liturgijske arhitekture*.

Urednik

Tragom »mjesta« liturgijskoga događaja

Ivica Žižić

U kršćanskoj tradiciji crkva je prostor kojim se očituje i konstituira Crkva kao zajednica u vjeri sabrana u slavlju Pashalnoga Otajstva. Ta jednostavna i sasvim razvidna činjenica kazuje na ponajbolji način sakramentalni identitet liturgijske forme slavlja vjere u čijem je okrilju prostor temeljna odrednica simboličkih čina. Sakramentalno ishodište Crkve, naime, uključuje u sebe *prostor* preobražavajući ga u *mjesto* susreta u vjeri. S druge pak strane, prostor pruža činu vjere priliku da se očituje i utjelovi, odnosno, da prožme cjelinu vjerničkoga prebivanja i djelovanja u svijetu. Ako je prostor unutarnja i vlastita dimenzija liturgije, odnosno, *mjesto* gdje se Pashalno Otajstvo posreduje ostvarujući spasenjski odnos s Božjim narodom, u ovom nam se promišljanju nalaže razmotriti fizionomiju mjesta liturgijskog događaja, najprije u smislu antropološko-simboličkih osnova tvorbe *svetoga mjesta*, a potom i u smislu sakramentalnoga identiteta cjeline prostora liturgijskoga slavlja.

Gubitak mjesta u doba prostora

Poimanje i oblikovanje *svetoga prostora* zacijelo nije neovisno od kulturalnih varijacija kojima je izloženo. Nije li uostalom suvremena sakralna arhitektura nositelj dubokih brazda tjeskobne izmještenosti, pokazatelj racionalističkih i apstraktnih nagnuća vođenih novovjekovnim idealima univerzalizma i kozmopolitizma, emancipacije od konteksta kao i diktata funkcionalizma? Forma kao posljedica funkcije (*form follows function*), imperativ primijenjen na većinu suvremenih javnih i privatnih objekata, pa tako i crkava, ishodio je nehumanim, anonimnim i nadasve neosobnim oblicima kojima se kultura življenja opire tražeći temelje onkraj nametnutog ideala racionalnosti i funkcionalnosti. Istina, suvremena se postmoderna kultura okreće mnogostrukim stilovima i govorima, kodovima i simbolima. Koristeći se 'citativima' minulih epoha i drugih kultura, ona se prepušta igri

višeznačnosti i oprečnosti, stanovitom disharmonijskom obratu motiviranom estetskim nomadizmom u traganju za izričajem »slabog« identiteta. Kao i u umjetnosti i filozofiji, jezgra postmoderne ideje prostora je pluralizam: složeno i ujedno *slabo* viđenje povijesne egzistencije kao i gubitak svakog odnosa prema cjelini.

Već je M. Foucault nazvao prošlo stoljeće »epohom prostora« obilježenog bezmjesnošću. A Berthoz ide korak dalje i veli: »Ono što arhitekti danas projektiraju, osim rijetkih izuzetaka, predstavlja dramu za naš mozak, za naše osjećaje, za užitak pokreta.« Time se ne mijenjaju samo oblici prostora, nego i način obitavanja za kojega Berthoz teško optužuje arhitekta zbog »kriminala tuge i očaja milijuna ljudi diljem zemlje«. U središtu pitanja, dakle, ne nalazi se samo prostor kao takav, nego ugroza elementarnog iskustva mjesta, odnosno prebivališta, koje na svoj način uvjetuje regresivni obrat prema virtualnome. Naime, način doživljavanja prostora dodatno je destabiliziran vizualizacijom, pretakanjem u virtualne slike, u *cyberspace* obilježen sveopćom prisutnošću i nemoćnom bezmjesnošću. To se osobito odražava na način doživljavanja i oblikovanja prostora. Ograničavajući se na vizivni kod, a napuštajući dinamiku tijela, suvremene arhitektonske forme zrače svojevrsnom nematerijalnošću kao da je prostor po sebi idealan, jer je indiferentan prema svijetu i čovjeku. Izgubivši tako *mjesto* u *epohi prostora* i *subjekt* u doba *masovne izgradnje* suvremena je arhitektura izgubila *humanost mjerila*, odnosno, *kulturu obitavanja* kao ishodišno *mjesto* konstrukcije identiteta. No, gubitak mjesta nedvojbeno je posljedica dubljega egzistencijalnog otuđenja, omiljene teme filozofije i književnosti minulog stoljeća, koja sa sobom nosi gubitak ravnoteže čitavoga spektra simboličkih arhetipova utkanih u ljudsku svijest i civilizaciju uopće.

Osvrnemo li se na liturgijsku praksu, lako ćemo uočiti da »arhitektura svetoga« proživljava ne-

Prostranost i prostornost crkvi nisu dostatni. Liturgijska »mjesto« daju smisao i značenje prostoru.

povoljno razdoblje s jedne strane obilježeno bremenitim naslijeđem novovjekovlja, teretom 'citata' minulih epoha, a s druge strane oscilacijom između traganja za autentičnim *mjestom* izraslim iz simboličke dinamike liturgijskih čina i lagodnoga pada u *kitch*, u improvizirana rješenja u ime 'funkcije' za koje bi se zacijelo mogla ponoviti oštra Berthozova kritika. Razlog toga lošeg zdravlja liturgijske arhitekture, čini se, valja potražiti u *doba prostora* – u sveopćem zamahu graditeljstva »sakralnih objekata« – ali i u kobnom *gubitku mjesta*, odnosno u izgubljenim teološkim kriterijima liturgijskoga oblikovanja prostora. Nedostatak ambona, krstionice, pa i samoga oltara u našim crkvama te njihovo nadomještanje improviziranim uradcima dvojbene liturgijske, umjetničke i simboličke vrijednosti, nije tek nedostatak nekoga određenog predmeta u funkciji liturgijskih čina, nego nedostatak *mjesta* sakramentalnoga događaja. Štoviše, pokazatelj je »slabe« svijesti crkvenoga pastora koji, uostalom, koristi mnoštvo prigoda kako bi napustio *prostor* i zamijenio *mjesto*. Slavlje euharistije u dvoranama i drugim alternativnim pro-

storima (crkveni pokreti) u ime intimističkog privatiziranja vjere, na trgovima, športskim terenima i šetnicama (svetkovine zaštitnika gradova) u ime banalne spektakularizacije, samo su neki primjeri kobnoga *gubitka liturgijskog mjesta*. U stvarnosti, *liturgijski prostor* izrasta iz *mjesta* i oblikuje se kao *mjesto*. On je prožetost simbolički oblikovanih *mjesta*, koja na svoj način sazdaju liturgijski čin pružajući zajednici vjernika formu *obitavanja* i *su-djelovanja* u krilu sakramentalnoga *događaja*. Povratak simboličkoj dinamici *mjesta* obećava pronalazak žarišnih ishodišta cjeline liturgijskoga prostora, odnosno, pronalazak izvornog *duha mjesta* (*genius loci*) slavlja kršćanskog Otajstva.

Simboličko-obredno oblikovanje mjesta

Strukturalistički gledano, prostor je sveza dijalektičkoga prožimanja pokreta i *mjesta* pri čemu *mjesto* biva oblikovano pokretom, a pokret *mjestom*. Prostor se definira polazeći od *mjesta*, a *mjesto* od »prvotnoga« odnosa nastalog u doticaju s tijelom. Uobičajeno je misliti da je prostor pasivna dimenzija podređena ljudskom djelovanju. No, promotrimo li pozornije, uvidjet ćemo da je svako ljudsko djelovanje bitno određeno prostorom, bilo da on pruža aktivnu podlogu djelovanju, bilo da isto djelovanje ograničava. Ljudski čini su podjednako prostorni kao i vremenski. Kao što se vrijeme određuje polazeći od sadašnjosti (*sada*), tako se i prostor definira polazeći od *mjesta* (*ovdje*). *Mjesto* kao strukturalna jedinica prostora nije samo stvar ljudskoga opažaja, nego i djelovanja, odnosno, ono je učinak uzajamnoga doticaja i među-djelovanja prostora i ljudskoga tijela. U tom aktivnom odnosu prema onome što nas okružuje *mjesto* predstavlja područje prvotnoga kulturalnog oblikovanja jer zahvaća cjelinu ljudske zamjedbe, imaginacije i stvaralaštva u tvorbi smislene cjeline. Ta je cjelina, međutim, složena dijalektika zatvorenoga i otvorenoga, visine i dubine, izvanjskoga i unutrašnjega, bliskoga i udaljenoga. Ona se širi iz žarišta doticaja i djelovanja, koja je antropološka konstanta svakoga ljudskog konstruiranja i prebivanja. Stoga se može ustvrditi da je i prostor onaj koji oblikuje ljudsko djelovanje i opažanje jer se djelatno integrira s činom te s istim tvori cjelinu.

Sasvim je sigurno da je čovjek sve od svojih početaka oblikovao prostor ne vodeći se isključivo funkcionalnim motivima, nego i simboličkim vrijednostima. Budući da projektirati (*pro-ballein*) izvorno znači *premostiti*, odnosno doseći počelo (*arhé*), čovjekovo oblikovanje prostora nosi u sebi značajku ekstatičnoga, transcendirajućega djelovanja. Zapravo, čovjek *otkriva* mjesto preko transcendirajućega *simboličkog* odnosa s prostorom, u užem smislu, i sa svijetom, u širem smislu. To je osobito razvidno u različitim religijskim tradicijama u kojima *sveta mjesta* igraju nezamjenjivu ulogu u posredovanju *središta*, *reda* i *integriteta* čitave čovjekove stvarnosti. Prema nekim autorima (M. Eliade), sveto mjesto je posljedak *hijerofanije* – očitovanja božanskoga, odnosno svetoga. Stoga, ono nije puko djelo ljudskih ruku, nego otkrito, očitovano mjesto u objavi onostranoga, koje u sebi upisuje i obnavlja spomen na Božji zahvat u ljudsku povijest. Zbog toga je sveto mjesto radikalno *drugačije* mjesto, odnosno, ispunjeno snagom *svetoga*, ono se odvaja od *profanoga*.

Sveto mjesto je *simbolično* jer je splet vidljivog i nevidljivog, božanskog i ljudskog. Ono je susretište dviju strana (*syn-ballein*) i ujedno premosnica (*pro-ballein*) koja pruža mjesto doticaja s božanskim. Upravo po svojoj simboličkoj vrijednosti, po svojoj posredničkoj ulozi, mjesto se uspostavlja slijedom odnosa s onostranim. Stoga nije čudno što su drevna svetišta prožeta simbolikom središta. To su mjesta preobražena božanskim djelovanjem, ali su istodobno mjesta preobrazbe. Štoviše, sveto mjesto u sebi sabire vertikalitet »središta svijeta« i zato je obilježeno 'aurom' totaliteta. Osvrnemo li se na biblijsku tradiciju, lako ćemo uočiti da *otkriva svetoga mjesta* slijedom Božjih epifanija stoji u čvrstom odnosu prema obrednim činima. Jakovljevi oltar na mjestu Božjega očitovanja (Post 28,28), šator sastanka, Jeruzalem kao središte svijeta (Ps 48, 3) u kojem se nalazi hram – Božje prebivalište (Ez 5,5), samo su neka *sveta mjesta* kroz koje se ostvaruje zajednički hod Boga i naroda. Sveta mjesta tako predstavljaju epifanijska susrećišta koja potvrđuju i utvrđuju *savez*.

Simbolička fizionomija svetoga mjesta kazuje da je ono ne samo povezano s obredom, nego i

Svako liturgijsko »mjesto« iziskuje rješenje oblikovano iz teologije i dinamike obreda.

obredno oblikovano. Mircea Eliade tvrdi da konstrukcija svetoga prostora pretpostavlja obrednu tvorbu »središta«. To pak znači da obred pruža ritam, oblik i unutarnje ustrojstvo jezgre sakralnoga prostora. Drugim riječima, obred reflektira u prostor ono što u sebi nosi, dok se u isti mah 'prostorno' artikulira. Utemeljen na simboličko-obrednoj dinamici mjesta, on u čitavoj svojoj cjelini tvori jedinstvo s obrednim događajem. No, to jedinstvo nije statične naravi. Možemo reći da prostor 'nastaje', odnosno, da se aktualizira u svoj simboličnoj snazi putem obreda, ali i da razvija obredne teme i slike. Dovoljno je podsjetiti na simboliku visine ('uzdignuća') ili na 'svjetlosne' simbole (vitraji, igra svjetla i tame) da bismo razumjeli prostorno tematiziranje obrednih dominanti.

Ako je obred proces simboličkoga preobražaja iskustva, izvorni govor svetoga, koje se otjelovljuje u odnosima, onda se sveta mjesta i prostor upisuju u taj okvir na tragu logike *obrednih čina*. Prema V. Turneru, u svakom obredu prisutna su barem tri međusobno povezana progresivna obredna procesa: odvajanje, uvođenje u »granično iskustvo« i

integracija (preobrazba) na višoj razini. 'Procesualnost' različitih obrednih čina, i kada je riječ o kršćanskoj obrednosti, upriličena je u dinamičke cjeline ulaza (atrija), prostora slavlja i svetišta, koji izrastaju iz inicijacijskog obilježja slavlja kršćanskog Otajstva. Tako su sveta mjesta ne samo upućena nego i oblikovana svetim činima.

Konstruiranje 'svetoga' prostora izrasta iz obreda. Obred pruža ritam, oblik i unutar-nje ustrojstvo liturgijskome prostoru.

Na ovom mjestu nije moguće ući detaljnije u mnogovrsne povijesno-religijske varijacije svetoga mjesta, koje je s kulturalnim pomacima dobivalo i neke druge naglaske, nego tek upozoriti na pojedine označnice koje su pružile valjane elemente kršćanskom načinu oblikovanja liturgijskog prostora. Kršćanstvo, naime, baštini univerzalnu tradiciju svetoga, ali istu i obogaćuje. Konstante kao što su središte, vertikalitet, inicijacijska procesualnost, igra smještenosti u okrilje događaja kao i 'heterotopija' sakralnoga ozračja prostora elementi su kršćanskog slavlja Otajstva, koji trebaju biti iščitani u kristološkom i ekleziološkom ključu da bi odgovorili na stvarne potrebe bogoslužja.

Liturgijski prostor u simboličkoj dinamici mjesta

Ako je svaki obredni prostor oblikovan preko obrednih čina koji 'otkrivaju' i 'aktualiziraju' mjesto, to osobito vrijedi za liturgijski prostor, koji je *mjesto dara odnosa* kršćanske zajednice s Pashalnim Otajstvom. Naime, sakramentalno slavlje uzbiljuje odnose i ujedno je plod odnosā, budući da je susretište u vjeri. Kao što je nedjelja *darovano vrijeme*, izdvojeno od svakodnevne rutine i posvećeno svetkovanju stvaranja i otkupljenja, tako je i prostor *darovana riznica* sjećanja na stvaranje i mjesto ponazočenja otkupljenja, koje u svojoj izvanjskoj formi i u svojem unutarnjem ustroju pruža *mjesto dara i dar mjesta* (P. Sequeri). Time se nipošto ne želi svesti arhitektonsku formu liturgijskog prostora na dinamiku horizontalne razmjene zajednice ljudi, niti utvrditi da je mjesto zajedništva plod imanent-

ne inicijative, nego ukazati na liturgijsko mjesto kao princip *otkrića* darovanog odnosa s Otajstvom Isusa Krista. Naime, upravo je vertikalitet dara mjesta onaj koji jamči istinitost mjesta dara.

Ova igra riječi nije tek puka figura promotrimo li središnje, žarišno mjesto čitavoga liturgijskog prostora – oltar. On u sebi utjelovljuje spomenuti dvostruki vid mjesta, kao što kazuje dvoznačnost sakramentalnoga čina (Pashalna žrtva i blagovanje) i konačno ponazočuje kristološku simboliku *zaglavnoga kamena*. Sabiruća četverostranost oltara, njegova otvorena plošnost kao i uzdignutost tvore elemente središta, koji se reflektiraju na cjelinu liturgijskog prostora. Naime, čitav liturgijski prostor je protkan duhom prinosa i razmjene između božanskoga i ljudskoga (*admirabile commercium*). Međutim, on poznaje i druge točke uzdignuća i dubine. Dok se na ambon *uzlazi*, u krsni zdenac se *spušta*. Tako svako mjesto pruža ritam obrednim činima stapajući se s istima u cjelinu. Krsni zdenac *postaje* ono što obred kazuje – vredo, ali i *ostaje memoria baptismalis* izvan sakramentalnoga slavlja. Ambon (*monumentum resurrectionis*) doživljava istovrsnu obrednu preobrazbu po kojoj se *zbiva* i *ostaje* susretište u Riječi. Katedra (osobito u katedralama) zasigurno nije tron, nego mjesto odnosa odakle se zajednici očituje povjerljivi autoritet. No, oltar iz svoje simboličke smještenosti, kao i simboličke vrijednosti žarišta predstavlja za čitav prostor centripetalnu točku iz koje se pomalaju sve nosive linije zato jer se iz tog mjesta rađaju sve obredne geste. Oltar je spona i oslonac čitavog prostora. S te je točke gledišta razvidno zašto projektiranje liturgijskog prostora započinje s projektiranjem oltara kao izvorišnog *mjesta* (C. Valenziano).

Budući da se liturgijska mjesta nužno iščitavaju iz liturgijskih čina, središnji položaj oltara stvarno izriče središnjost euharistijskog događaja. Istodobno, oltar definira i druga mjesta, osobito *svetohranište*, *ambon* i *krsni zdenac* kao i predsjedateljsko mjesto (katedralu) smještajući ih na obzor euharistijskog čina. Autentični liturgijski prostor oslanja se na mjesta, koja su njegova žarišna ishodišta, odnosno, istinska *mjesto događaja vjere*. Oslonjenost čitavoga prostora na oltar omogućuje pravu smještenost drugih žarišnih točaka,

odnosno *sabranost* Kristove Crkve u slavljenju *vrhunca* i *vrela* svojega života (SC 10) u čemu se definira njezin najdublji identitet. Zbog toga je liturgijski prostor simbol Crkve u bogoslužnom prihvatanju Riječi, odnosno u njezinom navještaju i sakramentalnom posredovanju.

Obredno tematiziranje prostora, odnosno, projiciranje *slika* u izvanjskom oblikovanju liturgijskog prostora (*lađa, šator, put*), nerijetko upada u alegorizam ili pak u doslovno 'citiranje' formi. U svojoj unutrašnjosti, liturgijski prostori nipošto ne bi smjeli izražavati piramidalnu ekleziologiju, niti podilaziti nerijetko teatralnom trijumfalizmu. Po transcendenciji svojega izraza u opni, u središtu i u svojim krajnjim točkama liturgijski prostor se razvija iz unutarnjega simboličkog otjelovljenja sakramentalnih odnosa, a ne iz dekorativne snage izvanjskosti. Prostorna se dimenzija, dakle, oblikuje preko mjesta koja trebaju sabirati i unositi zajednicu u sakramentalno slavlje (SC 128). Prostor omogućuje da se može doživjeti ono što se slavi. Upravo na tom tragu sva liturgijska mjesta i prostor u cjelini protkani su snagom *prijelaza*. Zapravo, dinamika *prijelaza* nosiva je dominantna kršćanskoga slavlja Pashalnog Otajstva uopće.

Budući da obredni *habitat* živi od sveza, od susreta s *potpuno drugačijim*, on poznaje niz »inicijacija« koje daju ritam obrednim preobrazbama. Heterogenost svetoga prostora odražava se u simbolizmu mjesta koja potiču i otjelovljuju djelovanje, odnosno, *pokreću* slijedom vlastitoga dinamizma (stube) ili *zaustavljaju* i *okreću* (oltar), *unose* (vratnice), *uranjaju* (krstionica) *uzdižu* (ikonografija), *sabiru* (aula) budeći sve osjete u zrenju cjeline, u svojevrsno 'holistično' iskustvo po kojemu se svako od tih mjesta uzdiže kao *sveto središte*. Ta se preobrazbena snaga liturgijskih mjesta pokazuje središnjom u inicijacijskoj dinamici prostora. Dok upravlja kretanje i oblikuje geste, liturgijsko mjesto postaje okosnica prijanjanja uz sakramentalni događaj. I zbog toga je liturgijsko mjesto simbol – susretište u vjeri, koje očituje ono što 'sadrži' i posreduje ne samo zadana 'značenja', nego i gratuitne odnose. Simboličko ustrojstvo liturgijskoga mjesta satkano je od sveza otjelovljene *prisutnosti*. Prijelaz iz jednoga stanja u drugo, iz jednoga prostora u *corpus* obrednoga ponazočenja, odnosno, u preobrazbu posredovanu sakramentalnim sudjelovanjem, daje konačni pečat kršćanskom *genius loci*. Uspjela forma liturgijskoga prostora vazda je propedeutski osmišljena, u stanju otjeloviti sretnost cjeline na način da gratificira svaki pokret, pogled i odnos s otajstvenim uzbiljenjem spasenjskoga događaja.

Naposlijetku, budući da je liturgijski prostor *domus Dei*, dar mjesta u čijem se ozračju svi vjernici mogu prepoznati kao »uzvanici Božji«, on je ujedno i *mjesto dara*. Ostaje za iščekivati da će crkveni pastoral prepoznati logiku darovanosti mjesta, štoviše, brižno njegovati mjesta u sklopu organske cjeline liturgijskoga prostora. Dar mjesta u konačnici očituje darovanost kršćanskoga života, koji, pripuštajući se sakramentalnom slavlju iskoračuje iz ekonomske razmjene (*do ut des*), da bi ušao u gratuito mjesto dara, tj. u božansku razmjenu (*admirabile commercium*). Po plemenitosti svojega izvanjskog oblika i otajstvenosti unutarnje igre mjesta, liturgijski prostori bi u tjeskobno *doba prostora* trebali nanovo postati *mjesto svetoga* gdje ljudski pokreti i pogledi, otkriveni u vedrini susreta, poprimaju duhovnu vrijednost oslobođenoga čovjštva u zajedništvu s Bogom. ■

Liturgijski prostor oblikovan liturgijom Crkve

Smjerokazi za teologiju arhitekture prostora

Ante Crnčević

O blikovati prostor za slavljenje kršćanske liturgije zadaća je koja zahtijeva uronjenost u liturgiju Crkve. Ustroj liturgijskih slavlja, značenje i smisao liturgije općenito i njezinih pojedinih obreda, teologija koja definira liturgiju i njezinu duhovnost te ekleziologija koja osvjetljava identitet otkupljenoga Božjeg naroda, osnovne su koordinate svakoga projektiranja liturgijskoga prostora. Prostor je *obredni element* liturgijskoga slavlja, dio simboličkoga događanja, a ne samo *mjesto* obrednoga događanja. Kršćanskome liturgijskom obredu nije potreban prostor tek kao mjesto na kojemu će se događati; obred se vrši i ostvaruje tim mjestom, prostorom. Prostor je, naime, uključen u obrednost, utkan je u dinamiku liturgijskoga događanja, služi jasnoći liturgijskoga govora.

Iz prostora koji je oblikovan iz liturgije i za liturgiju ima se iščitavati obrednost liturgije, njezina duhovnost i teologija, dinamika obrednosti, zajedničarska narav liturgije, združenost čovjekovih bogoštovnih čina i Božjega spasenjskog djelovanja... Štoviše, sve ono što definira kršćansku liturgiju ima biti ugrađeno u govor liturgijskoga prostora, do mjere da sam prostor bude slika i interpret liturgijskoga slavlja i same Crkve. Tako spoznajemo da liturgijski prostor svojom prostornošću (tj. ograničenošću) ne smije uvjetovati liturgiju Crkve, nego upravo suprotno: liturgija uvjetuje i definira prostor slavlja i njegova mjesta. Liturgija pruža prvi arhitektonski koncept liturgijske prostoru. Mnoga današnja prostorna ostvarenja namijenjena kršćanskoj liturgiji nemaju takvu genezu. Stvarana su kao nedefinirani 'sakralni' prostori koje se tek na kraju, nakon oblikovanosti i izgradnje, pokušava 'liturgijski osmisliti' prilagođavanjem i uređenjem njihova interijera. Gdje se u oblikovanju prostora nije razmišljalo iz liturgije i gdje liturgija svojom teologijom i obrednom strukturom nije bila okosnica projektnoga zadatka, rezultat se uvi-

jek ocrtava u neadekvatnosti, u liturgijskoj neprepoznatljivosti ili, bolje, u površnoj 'sakralnosti' koja ne nosi vlastitosti kršćanske liturgije. *Teološka tipologija* liturgijskoga slavlja utemeljuje i oblikuje *arhitektonsku topologiju* liturgijskoga prostora.

Prostor je *obredni element* liturgijskoga slavlja, *dio* simboličkoga događanja, a ne samo mjesto vršenja obrednoga čina.

Prethodne misli kazuju da je o liturgijskome prostoru potrebno razmišljati upravo iz liturgije, iz liturgijske teologije. Liturgijsko projektiranje prostora ima prethoditi arhitektonskome oblikovanju. Zato svaki govor o liturgijskom prostoru polazi od razmišljanja o otajstvenoj biti kršćanske liturgije i o njezinoj prostornoj zbiljnosti.

Vrijeme kao hram

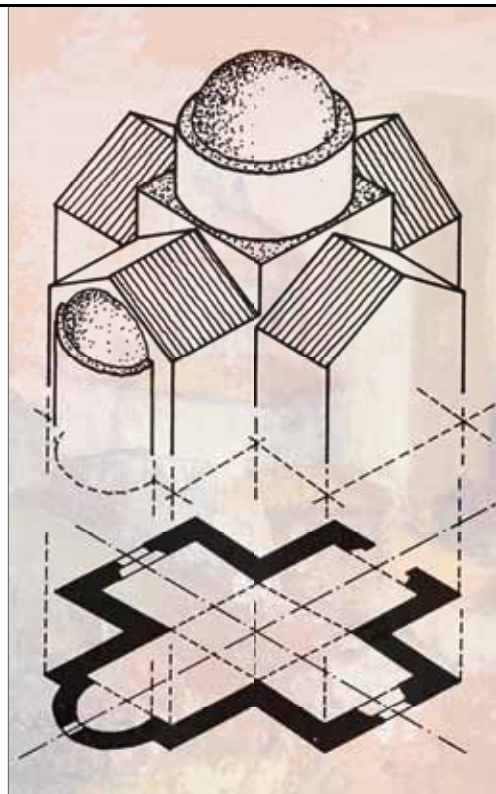
Prva kršćanska zajednica nije bila zaokupljena mišlju o *mjestu* slavlja. Novost kršćanskoga kulta, shvaćanoga kao klanjanje Bogu »u duhu i istini« (Iv 4,24), očitovala se u ideji *bezmjeseća*, stavljajući naglasak na život koji ima biti slavljenje Boga i iščekivanje drugoga Kristova dolaska. Ta kršćanska *utopičnost*, koja je usmjeravala svagdanji život i oblikovala liturgiju prve kršćanske zajednice, zadržala je od ideje o 'svetim' ili posvećenim mjestima te bila predana želji za *posvetom vremena*. Čak i mjesta koja su podsjećala na Kristov život, mjesta njegova zemaljskoga života i spasenjskih djela, za najstariju jeruzalemsku zajednicu kršćana nisu bila od posebne važnosti. Ona će mjestom hodočašća i spomena postati znatno kasnije. Za prvi kršćanski naraštaj presudna je bila istina da je s Kristovim uskrснуćem nastupilo *novo vrijeme* te da su svi, kao »sljedbenici Puta«, pozvani živjeti tu novost. Vrijeme, tj. sam život pojedinaca i zajednice, jest prvi kršćanski hram, posvećen krštenjem i urešen dosljednim evanđeoskim življenjem. Život

je hram bez rezervnosti, bez razdvajanja na sveto i profano, na posvećeno ili neposvećeno. Eshatološko vrijeme, koje je nastupilo s Isusom Kristom, ne dopušta više razdvajanja na sveto i nesveto: čovjek je, jednostavno, pozvan na svetost, s odgovornošću da sve što ga okružuje, čitavi stvoreni svijet, bude protkano i odjeveno svetošću koja će biti dostojna Susreta s Gospodinom.

Kršćansko življenje eshatološkoga vremena ubrzo je nekim trenutcima vremena dalo posebni značaj slavljenja i življenja darovane svetosti: nedjelja, Dan Gospodnji, dan Kristova uskrsnuća, postao je danom okupljanja zajednice i njezine proslave Kristova vazmenog otajstva. U taj dan slavlja zajednica je svojim okupljanjem sebi posvećivala da je upravo ona *živi hram* posvećen Gospodinu, sagrađen na Kristu, Kamenu živomu (1Pt 2,4). Još dok kršćani nisu imali nikakve ideje o gradnji svojih hramova ili bogoštovnih prostora, pa ni potrebe za njima, apostol Petar potiče kršćane da budu *živi hram* te da se kao živo kamenje (*lithoi zôntes*) ugrađuju u duhovni Dom (*oikos pneumatikòs*, 1Pt 2,5). Činjenica da su u kršćanstvu prije nastali blagdani nego hramovi (crkve) ocrtava temeljno obilježje kršćanskoga života, a osobito kulturnoga.

Povijest nam kazuje da je prošlo dugo vremena da se iz već oblikovane liturgije rodi ideja za oblikovanjem stalnoga i prikladnoga liturgijskog prostora. S odmakom od apostolskoga doba eshatološka se usmjerenost vremena poima na drukčiji način: naglasak nije više na Danu dolaska nego na življenju u radosnom i pouzdanom iščekivanju Kristova dolaska. Ta promjena daje razlog sustavnijemu organiziranju života zajednice »u svijetu«, oblikovanju i ustaljivanju kulta, stvaranju liturgijskoga kalendara koji je davao blagdanski (spasenjski) ritam životu Crkve, te oblikovanju samoga prostora slavlja. Blagdani, a kasnije i prostori okupljanja za slavlje, imaju biti vrijeme/mjesto građenja života koje je slavljenje Boga. Zato se liturgijski prostor naziva *svetim* ne po samome sebi ili stvaralačkoj sposobnosti graditelja/oblikovatelja da stvori 'sveto' mjesto, nego po zbilji koja se u njemu događa.

Vrijedno je pri tome prisjetiti se da sve do 10. st. kršćanstvo nije poznavalo posebni liturgijski obred posvete crkve ili oltara. Oltar je bio posvećen samim

Otajstvo koje liturgija slavi daje »mjeru« i oblik liturgijskome prostoru.

prvim slavljenjem euharistije na njemu. Liturgijski je prostor 'svet' ukoliko daje prostornost susretu zajednice s Bogom i njegovim spasenjem. Može se stoga reći da obred posvete oltara u sebi ne bi imao nikakvoga značenja i važnosti kad se u toj 'posvećenoj' crkvi nakon posvete ne bi okupljala zajednica i ne bi slavila euharistiju. Posvećenost ('svetost') liturgijskoga prostora živi s liturgijom Crkve i gasi se s prestankom liturgijske uporabe toga prostora. Zaključuje se stoga da je kršćanski pojam sakralnosti uvijek vezan uz osobe, uz svetost (*sanctitas*) zajednice vjernika.

Vlastitost kršćanskoga bogoštovnog prostora oslikava se i u liturgijskomu nazivlju koje, prema latinskom jeziku, za čin 'posvete' crkve redovito ne radi termin *consecratio* nego *dedicatio*. Razlika nije uočljiva u hrvatskomu jeziku, ali je bremenita značenjem. *Dedicatio* je 'posveta' u smislu dara i namjene: kao što se knjigu ili neko djelo nekomu 'posvećuje', tj. iz zahvalnosti ili poštovanja daruje i namjenjuje, tako i crkva biva svečanim proglasom predana (*dedicata*) i povjerena Crkvi za njezinu liturgiju. Crkva

‘posvećena’ u tome smislu ostaje privilegirano mjesto za liturgijski susret Crkve s Kristom i njegovim spasenjem. ‘Posvećenost’ liturgijskoga prostora ne bi smjela biti povrijeđena nikakvim drugim sadržajima i uporabama toga prostora.

Od labirinta života do liturgijske čistoće prostora

Ulazak u liturgijski prostor u kršćanskome poimanju nije shvaćen kao jednostavni prijelaz iz svagdanjega u sveto, izdvojeno (*sacrum*). Korak preko praga nije dostatan za ulazak u zbilju Božje prisutnosti jer kršćanski liturgijski prostor nije jednostavno »kuća Božja« u kojoj bi se Boga moglo posjetiti, ili k njemu kratko ‘navratiti’. Liturgijski je prostor mjesto hodočašćenja, poniranja u otajstvo Božje prisutnosti. Nauk Crkve navodi ‘mjesto’ Kristove prisutnosti u liturgiji Crkve: u okupljenoj zajednici, u osobi svećenika-sluzitelja, u naviještanju Riječi, u slavljenju sakramenata, navlastito u euharistiji (SC 7). Među ‘mjestima’ Kristove prisutnosti u liturgiji nigdje se ne spominje liturgijski prostor. On nije, po sebi, mjesto Božje prisutnosti. Liturgijski prostor je, prije svega, *mjesto liturgije* koja uprisutnjuje Krista i njegovo spasenje. Dati prostor liturgiji, omogućiti njezino slavlje, omogućiti joj da govori svojom simboličkom obrednošću – to je prva služiteljska zadaća liturgijskoga prostora. Posredstvom liturgije liturgijski je prostor mjesto Božje prisutnosti.

Vođeni tom idejom graditelji srednjovjekovnih katedrala znali su u podu kod samoga ulaza stilizirati tloris labirinta, interpretiranog u kristološkome ključu čitanja. Najstariji poznati ‘kršćanski labirint’ nalazi se u bazilici u Orleansville-u (Alžir), sagrađenoj god. 328., a u njegovu je središtu uklesan natpis »Sancta Ecclesia«. Premda kršćani rabe isti termin za zajednicu vjernika i za mjesto okupljanja te zajednice (*ecclesia*), prostor oblikovan i omeđen kamenim zdanjem nije Crkva. Crkva je, kako pokazuje spomenuti labirint, u hodočašću, u hodu, u susretu s Božjim otajstvom, darovanim i doživljenim u zajednici koja slavi njegova djela spasenja. Ulazak u kameno zdanje vodi k susretu s Crkvom i s Kristom koji se objavljuje u Crkvi. Ondje gdje je Crkva-zajednica, tu je mo-

guće doživjeti ljepotu crkve-građevine. Pogled na kršćanske bazilike i katedrale uočava njihovo novo značenje i ljepotu umijemo li u tim kamenim zdanjima prepoznavati Crkvu koja ih je oblikovala kao presliku sebe i svoga susreta s Otajstvom.

Motiv labirinta, premda danas teško prihvatljiv u bogoštovnome prostoru, pojašnjava nakanu nekadašnjih graditelja. Spomenimo mjesta najpoznatijih ‘kršćanskih labirinta’: Sens, Arras, Amiens, Reims, Auxerre, Strasbourg, Beauvais, Bourges, Chartres, Lucca, Paris – Notre Dame, Saint-Quentin, Bayeux, Toulouse, Poitiers. Labirint je trebao predstavljati čovjekov životni hod do Boga, do svjetla i tako istaknuti značenje crkve-građevine. Posebnost ‘kršćanskoga labirinta’ jest da je on, za razliku od onih ‘literarnih’ ili mitskih, uvijek jednosmjernan, bez slijepih putova ili odvojaka. On uvijek nepogrješivo vodi do središta, u kojemu se događa Kristova pobjeda nad grijehom i zlom. Najznamenitiji primjer labirinta čuva katedrala u Chartresu (12. st.). Ulazeći u taj labirint hodočasnik se vrlo brzo približava njegovu središtu, ali put ga vodi dalje; ne dopušta mu ulazak u zbilju ‘svetoga’, što više, vraća ga na sami početak poduzetoga hoda i vodi ga na rub kruga, gdje se gubi osjećaj Božje blizine... Kružni labirint, izrađen od 365(!) crnih i bijelih kamenih ploča, oblikovan je u krugu promjera 12,87 m, a ukupna dužina hodne staze iznosi čak

Liturgijski prostor je mjesto duhovnoga hodočašća.
(Podni 'labirint' katedrale u Chartresu, 12. st.)

261,5 m. Zaključak se lako nazire: samo ustrajni hod vjere dovodi hodočasnika u 'središte', stilizirano u obliku šestolatičnoga cvijeta, gdje cvjeta Duh Sveti. Labirint je omogućavao 'hodočašće': monasi i hodočasnici bosu ili na koljenima prolazili bi kroz njega, nadomještajući tako djela pokore ili pak zamjenjujući stvarno hodočašće na sveta mjesta. No, hod kroz labirint se ne dovršava u njegovu središtu; hod imao zadaću pripremiti vjernika na novi hod, na susret s Bogom u liturgiji koja je *središte* susreta s Kristom. Spomenuti labirint 'osvijetljen' je kolorističkim svjetlom koje prodire kroz rozetu s pročelja, a koja je gotovo identičnoga promjera kao i vanjski krug labirinta. Središte labirinta i središte rozete na istoj su udaljenosti od praga crkve... Labirint i oltar su u istoj udaljenosti od transepta crkve... Ove, i niz drugih pojedinosti, osobito one koje spajaju numeričku simboliku i arhitekturu katedrale, pokazuju da liturgija nosi iskustvo hodočašća, poniranja u otajstvo. Mitski labirint preoblikovan je u kršćanski put poniranja u otajstvo.

Liturgija tako nudi oslobođenje od labirinta života, nudi smiraj, iskustvo vječnosti. Do središta je potreban hod, prije svega duhovni. To može biti pouka onim 'graditeljima' kod kojih se uočava nastojanje da vjernik u bogoštovnome prostoru spozna i otkrije Otajstvo (ili »sveto«) već »na prvi pogled«, bez potrebnoga hoda i poniranja. Želja za jasnoćom umjetničkoga oblikovanja prostora, vođena tek mjerom »da puk razumije«, ne nudi iskustvo otajstva jer ne vodi putem poniranja i otajstvenosti. Očiglednost nije najprječiji put do otajstva. Otajstvo se ne otkriva gledanjem, nego poniranjem u nevidljivo. Vidljivo ima zadaću otvoriti vrata nevidljivomu. Stoga ostvarenja u kojima se sve već na prvi pogled jasno očitava, redovito i ne nude ništa za drugi pogled ili za istinsko gledanje koje se izdiže iznad ljudske moći gledanja. Liturgija nudi susret s Otajstvom »kroz odškrinuta vrata«, uvijek s izazovom za novo gledanje i za novo iskustvo.

Zanimljivo je usporediti kako je kroz povijesna razdoblja potreba za (pretjeranim) likovnim i skulptorskim obogaćivanjem liturgijskoga prostora proporcionalna osiromašenju liturgije. Što je liturgija manje razumijevana u njezinoj otajstvenosti, to je prostor više rastao u svojoj vidljivosti, u

dopadljivosti očima. Kad cilj 'gledanja' nije nevidljivo, važnost se tada daje vidljivomu, zamjetljivomu. Stoga je potrebno stalno podsjećati da se liturgijski prostor ima projektirati *iznutra*, iz dinamike slavlja i događanja spasenja. Liturgijska prostor-

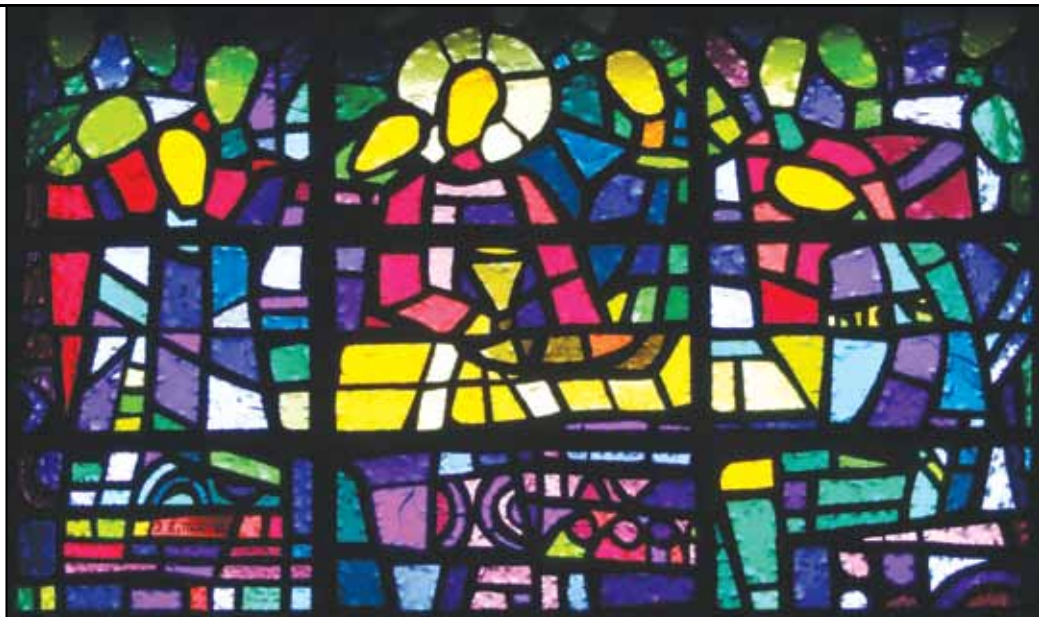
Korak preko praga crkve nije dostatan za ulazak u zbilju Božje prisutnosti jer liturgijski prostor nije »Božja kuća« u koju bi se k Bogu moglo navratiti. *Liturgija* je mjesto i način njegove prisutnosti u Crkvi.

nost Otajstva nalazi mjesto prije svega u oltaru, u ambonu, u prostoru zajednice i u mjestu predsjedatelja. Projektirati liturgijski prostor znači najprije tim 'liturgijskim mjestima' dati prostornost. Nije dobar put koji slijedi obrnutu logiku po kojoj se najprije oblikuje prostor, a potom se u njega pokušava smjestiti mjesta događanja otajstva.

Ne smije se zaboraviti da svako 'liturgijsko mjesto' traži *svoju prostornost*: ne govorimo naime samo o ambonu nego i o ambonskome prostoru, ili o oltaru nego i o oltarskome prostoru... Dopusti li se liturgiji (tj. njezinoj teologiji i dinamici slavlja) da bude glavni idejni oblikovatelj prostora, lako će se doći do spoznajā koje će arhitektu dati nadahnuća za novi izričaj prostornosti otajstva. Ipak, tu nije riječ samo o liturgijskim odredbama i propisima nego, prije svega, o razumijevanju teologije slavlja i poštivanju njegove dinamike. To je prva norma za oblikovanje liturgijskoga prostora. Naznačimo to primjerom: liturgija krštenja sugerirat će arhitektu da su osnovni elementi krstioničkoga prostora (pa čak i osnovni 'konstruktivni' materijali) voda i svjetlo. Te sugestije mogu arhitektu koji promišlja iz liturgije pružiti dovoljno nadahnuća za stvaranje prostora za dinamiku obreda i za prostorni izražaj otajstva uranjanja u Krista i Crkvu.

Prostor po mjeri liturgijske zajednice

Poslijesaborska paradigma teologije euharistijskoga slavlja nema polazište u istini o Kristovoj prisutnosti u euharistijskim prilikama, nego se oslanja na sliku Crkve koja se slavljenjem otvara upriscu njenju Kristova djela otkupljenja. Zato su dijelo-

Okupljena zajednica u crkvi se doživljava Crkvom. (U. Botteri, vitraj, crkva Majke Božje Lurdske, Zagreb)

vi euharistijskoga slavlja zapravo različiti vidovi otajstvenoga zajedništva Crkve s Kristom. U slavlju euharistije Crkva se predstavlja i doživljava kao *zajednica okupljanja* (uvodni obredi), *zajednica slušanja* (liturgija riječi), *zajednica prinošenja, zahvaljivanja i blagovanja* spomen-žrtve (euharistijska služba) te kao *zajednica poslanja* (završni obredi). Liturgijski prostor stoga nema zadaću samo dati smještaj zajednici vjernika; njegova je zadaća znatno šira: omogućiti okupljenima da *budu* liturgijska zajednica te da u liturgiji dožive *dinamički rast* zajedništva – od okupljanja, preko liturgijske otajstvene preobrazbe, do poslanja.

Razumljivo je, dakle, da se liturgijski prostor ne gradi po mjeri broja vjernika u zajednici, nego *po mjeri liturgijskoga zajedništva*. Zajedništvo nadvisuje broj onih koji ga tvore. Zajedništvu treba prostor: prostor okupljanja, prostor iskustva liturgije u svoj različitosti njezinoga darivanja, prostor življenja darovanoga zajedništva. Očigledno je da mnoga zdanja koja smo nazvali crkvama tek omogućavaju smještaj vjernika, ali ne i zajedništvo, još manje otajstveni dinamizam koji preobražava i gradi zajedništvo Crkve. Zato i svi 'prateći' prostori uz crkvu, nazvani 'pastoralnim centrom', moraju očitovati liturgijsku izvornost i liturgijsku usmjerenost sveukupnoga života zajednice. Ako

liturgijski prostor i liturgija nisu mjesto zajedništva, onda će 'prateći' prostori to biti još manje.

Važno je uočiti kako je poimanje liturgije gradilo i kroz stoljeća mijenjalo osnovnu paradigmu liturgijskoga prostora. Prvotna prostorna forma okupljanja na »lomljenje kruha« i blagovanje, zajedno s klerikalizacijom liturgije, preoblikovana je u uzdužni (longitudinalni) prostor slavlja usmjerenoga k oltarnomu prostoru i oltaru gdje svećenik vrši službu Božju, što se ocrtava u romaničkim i gotičkim crkvama. Kasnije, kad liturgija biva zasjenjena euharistijskom pobožnošću, u središte se stavlja svetohranište pa će usmjerenost prema svetohraništu u doba baroka zahtijevati i dokidanje pokrajnih lađa kako bi se iz svakoga kuta svetohranište moglo jasno vidjeti. Teološka neoskolastika 19. stoljeća bit će u graditeljstvu, nakon traganja kroz neoklasicizam, praćena graditeljskim historicizmom, osobito u oblicima neoromanike, neogotike i neobaroka. Arhitektura liturgijskoga prostora dvadesetog stoljeća pokazuje nesnalaženja, što je proces dugoga obnoviteljskog traganja unutar liturgijske teologije. Drugi vatikanski sabor, premda se nije upustio u 'definiranje' liturgije, liturgiju poima kao aktualizaciju Kristove svećeničke službe, dakle kao uprisutnjenje njegova djela otkupljenja nad svećeničkim Božjim narodom. Ta nova slika liturgije daje vidje-

ti da su svi krštenici dionici Kristova svećeništva te stoga slavitelji otkupiteljskih liturgijskih čina u Crkvi koja je zajednica Božjega naroda, hijerarhijski uređenoga.

Danas međutim, nakon četiri desetljeća liturgijske obnove, očekivali bismo liturgijski prostor koji će, ne nijećući mu prepoznatljivost arhitektonske suvremenosti pa i postmodernosti, jasno otčitatavati novu teološku paradigmu liturgijskoga slavlja. No, to se još nije dogodilo. Valja nam priznati da nova liturgijska paradigma još nije zaživjela u poimanju liturgije, pa ni općemu teološkom i pastoralnom vrjednovanju liturgije. Graditelji novih liturgijskih prostora rado bježe od neoklasicizma i historicizma te traže nove arhitektonske forme, ali bez uvažavanje *nove forme liturgije*, pa im u koncipiranju prostora kao čvrst temelj još uvijek služi neoskolastičko gledanje na liturgiju Crkve. Rezultat je da se unutar novoizgrađenoga liturgijskoga prostora ne događa značenjska i govorna prožetost obrednih i prostornih elemenata, nego se doživljava kontrarnost liturgije i prostora do mjere očite idejne i značenjske suprotstavljenosti. Ono što suvremena teologija liturgije govori o liturgijskome slavlju, to nerijetko biva demantirano govorom prostora, suvremenoga samo po vremenu gradnje. Nerijetko, dakle, susrećemo prostor slavlja koji po svojoj oblikovanosti i semantici stoji *contra liturgiam*, u suprotnosti sa semantikom liturgijskoga slavlja, umjesto da bude njegov sastavni i *sutvorni* dio.

Ako 'nova' liturgija govori o svećeničkomu Božjem narodu i o zajednici kao subjektu slavlja, onda se oblikovanje svetišta crkve u formi pozornice ili scene, a prostora za vjernike u obliku arene ili gledališta, ima smatrati neprihvatljivim rješenjem. Primjena takvih rješenja svjedoči da zajednica nije poimana služiteljem/slaviteljem liturgije. Suvremenim liturgijskim prostorom danas ne može biti nazvan prostor koji nije promišljan i oblikovan iz suvremene liturgijske misli.

Otajstvena dinamika liturgijskoga slavlja ne suprotstavlja svetište (prezbiterij) crkvenoj 'lađi', ali i ne definira svetište kao jedini fokus liturgijskoga prostora. Napuštanje višestoljetnoga modela slavljenja euharistije, kad se cjelokupno slavlje događalo na oltaru (osim eventualno homilije na pulpitu), ne rješava se dodavanjem ambona i sjedišta predsjedatelja u svetište crkve. Potrebna je rasporedba osnovnih žarišnih elemenata (oltar, ambon, sedes) unutar cjelokupnoga prostora, ne samo u okviru svetišta. Zato sve više sazrijeva ideja (s već podosta uspješnih rješenja) da ambon bude uvučen duboku u zajednicu, sugerirajući tako 'silazak' i 'utjelovljenje' Riječi u zajednicu koja slavi. Takvo smještanje ambona pretvara crkvenu 'lađu' u prostor slavlja, a u zajednici budi

svijest o njezinoj subjektivnoj ministerijalnoj zadaći u liturgiji. Nisu rijetka ni ona rješenja koja prostor slavlja koncipiraju u okupljenosti zajednice oko oltara i ambona, kao dvaju žarišta elipse, sugerirajući tako ideju slavlja i blagovanja na »dva stola«, stolu Riječi i stolu euharistije. Ipak, pri odabiru elipsne tlocrtne forme za liturgijski prostor, s dvama žarištima, valja s puno opreza paziti da se ne izgubi slika hijerarhijske uređenosti Božjega naroda te uočljivost različitosti službā u liturgiji Crkve.

Mjesto i prostor zajednice

Umjesto zaključnih misli želim jednom 'sličicom' usmjeriti moguće razmišljanje o vlastitosti liturgijskoga prostora, osobito mjesta i značenja zajednice u njemu. Prostor za slavljenu zajednicu danas apriorno zamišljamo kao skladan raspored dostatnoga broja (udobnih) sjedećih mjesta. Predviđeni broj sjedećih mjesta gotovo redovito biva i osnovnim ključem za izračun ukupne korisne površine liturgijskoga prostora. Oslanjajući se na liturgiju i njezinu obrednu dinamiku, koja iziskuje prostornost, i to u mjeri premiještanja s jednoga obrednog mjesta na drugo, bilo pri prikladnije pitati se, ili barem ne isključiti iz projektnoga razmišljanja, koliko je potrebno *hodnih 'mjesta'* za skladno sudjelovanje svih te koliko je potrebno *slobodnoga prostora* kako bi obred zasjaao u svojoj nutarnjoj ljepoti. To zacijelo nisu »izgubljeni kvadrati«. Starokršćanske bazilike nisu bile raskošne arhitekturom, nego samo prostornošću, s jasnim ciljem da bi obred mogao biti doživljen u raskoši svoga nutarnjeg značenja.

Pogled u liturgijsku prošlost otkriva nam da se 'klupe', odnosno sjedeća mjesta, u crkvi pojavljuju tek početkom 15. stoljeća, i to najprije u crkvama redovnika propovjednika kamo su vjernici odlazili ne da bi slavili liturgiju, nego da bi slušali 'propovijedi', tj. bili poučeni u kršćanske nauku i moralu. Te su propovijedi često bile zasebni čini koji su se događali izvan liturgijskih slavlja, pa se može reći da su izvanliturgijski razlozi i neliturgijska uporaba crkvenoga prostora 'podarili' klupe liturgijske prostoru.

Sjedeća mjesta zacijelo imaju svoje prednosti te bi danas bilo teško zamisliti uređenu crkvu bez mogućnosti sjedenja i klečanja, premda kr-

šćani istočnih obreda to ne smatraju poteškoćom. No, sjedeća mjesta, najčešće u obliku klupa, nose i izvjesne zamke za krivo poimanje zajednice i same liturgije. Danas, kad se svakomu u crkvi želi omogućiti mjesto za sjedenje, lako se zaboravlja da je stajanje prvi i poglaviti liturgijski stav, a njemu pripada i najveći dio slavlja (osim ako je riječ o nerazmjerno dugoj homiliji koja vjernike od slavitelja pretvara u slušatelje). Zaboravlja se i smisao stava stajanja, pa se ono jednostavno shvaća kao nesjedenje. Stajanje je pak stav otkupljenika, slobodnih ljudi, onih koji su zahvaćeni snagom uskrsnuća te u živoj nadi čekaju Kristov dolazak. Stajanje je usmjereno k budućnosti dajući i na taj način liturgiji predokus budućega života. Sjedenje je znak zaustavljenoga vremena, usredotočenje na sadašnjost... Klupe, nadalje, svode obrednost zajednice na najmanju moguću mjeru. Budući da priječe obredno uključanje zajednice, i sama se obredna dinamika približava statičnosti te ona poprima formu koja će biti prikladna za događanje *pred zajednicom*, a ne *u zajednici*.

Unatoč već uvriježenoj praksi stavljanja klupa u liturgijski prostor, liturgijski naziv za vjernike laike koji sudjeluju u liturgijskome slavlju nije *circumsedentes* (oni koji uokolo sjede) nego, kao i u najstarije kršćansko doba, *circumstantes* (oni koji uokolo stoje). Nije nam nakana ovim mislima osporavati potrebu klupa u liturgijskomu prostoru ili nijekati stav sjedenja, nego tek ukazati na potrebu većega nastojanja u trima zadaćama liturgijskoga pastoralara: a) njegovati obrednu i otajstvenu dinamiku liturgijskoga slavlja omogućavajući svakomu dijelu obreda prikladni mu stav ili pokret tijela; b) omogućavati i promicati uključanje čitave zajednice u dinamiku slavlja kako bi se svi osjetili dionicima darovanog spasenja; c) oblikovati liturgijski prostor koji neće biti samo mjesto obrednoga čina nego još više *prostor* događanja spasenja, što znači da će svaki obredni dio (okupljanje, ulazak, procesije, pristup oltaru za pričest, usmjerenje prema različitim liturgijskim žarištima, npr. ambonu ili krstionici...) biti prostorno omogućen. Simbolička snaga prostora, utkana u dinamiku obreda, uvodi zajednicu u dinamiku spasenja koje se aktualizira liturgijom Crkve. ■

Slike Crkve u Redu posvete crkve

Ivan Šaško

Prostor u ljudskoj iskustvenosti nikada nije neutralan. Štoviše, potreban mu je smisao, usmjerenost koja ljudima omogućuje *s-mjestiti se*, dobiti kategoriju *u-mještenosti*, ne samo u logističkome smislu, nego i u životnome. Na tome tragu, kao prostori simboličke ostvarenosti smisla, u obredu postoje slike koje na snažan način uprisutnjuju otajstvo Crkve. One nisu samo *locus theologicus*, tj. vrelo za teološko promišljanje, nego su – poglavito – *locus theologalis*, mjesto teologalno-ga iskustva spasenja u zajedništvu s Bogom.

Polazeći osobito od posvetne molitve za posvetu crkve, razvidno je koje se simboličke slike Crkve pojavljuju u molitvenim tekstovima i u rubrikama *Reda posvete crkve*. To su: *Civitas* (Grad na gori), *Habitaculum* (prebivalište Duha Svetoga), *Ierusalem* (nebeski Jeruzalem), *Mater* (plodna Majka u sili Duha Svetoga), *Sponsa* (slavna Zaručnica), *Tabernaculum* (Božji šator s ljudima), *Templum* (sveti Hram), *Vinea* (odabrani Vinograd Gospodnji), *Virgo* (ugledna Djevice). Dobro je imati pred očima dio Posvetne molitve koja kaže: »Ova kuća (građevina) odražuje otajstvo Crkve, koju je Krist svojom krvlju posvetio: sebi je priveo Zaručnicu slavnu, Djevicu uglednu s neumanjene (cjelovite) vjere, Majku, plodnu u sili Duha Svetoga.«

Najčešće korištene slike su: hram, majka, grad i Jeruzalem. Njima je u svome opsežnome radu posebno mjesto dao i Fabio Trudu, u čijemu sam radu pronašao elemente koje pokušavam povezati u vlastitoj razradi. Valja poći ne toliko od činjenice obreda koji je u sadašnjem kulturalnom kontekstu u opasnosti da izražava nepotpunu znakovitost, nego od ljudskoga življenja u odnosu prema 'obitavanome', prema specifičnosti liturgijskoga čina. Ove slike nisu usko zatvorene u kršćansku hermeneutiku, nego pokazuju kako se kršćanska življenost otvara Božjemu 'dodatku', 'suvišku', konkretiziranomu u spasenjskom događaju koji se živi u Crkvi. Sučeljenost antropološkoga i teološkoga pruža uvid u snagu nesvedivosti Božjega dara na

ljudskost u njezinoj širini, ali jednako tako uočljiva je činjenica da se božansko djelovanje smješta u ozračje stvorenosti, kako bi mu – u skladu sa sakramentalnom logikom teandrijske komunikacije – čovjek mogao pristupiti.

Hram

Ecclesia se, prema obredu posvete, oblikuje kao duhovni hram u kojemu se slavi u duhu i istini. To je mjesto Božje prisutnosti i zajedništva s njim; živi hram, zahvaljujući djelovanju Duha Svetoga. Izgrađen je na Kristu, a živo su kamenje kršćani, usmjereni životom prema eshatološkome ispunjenju. Liturgijski čin odjelotvoruje *templum* kao poveznicu između *domus* i *Ecclesiae mysterium*. Materijalna građevina upućuje na sliku hrama, a dvije zbilje postaju simbolom otajstva Crkve. Izvorno je za poimanje hrama (općenito za poimanje sakralnoga prostora) nužna veza s kultom. U kršćanskome shvaćanju taj je vidik relativiziran u odnosu na materijalno mjesto, ali je posvema vrijednovan u odnosu na zajednicu koja pak ne može bez ukristovljenja.

Tako obred pomazanja pokazuje dosljednu kristocentričnost. Najprije se pomazuje oltar, a zatim zidovi crkve. Ta prvotnost nije samo vremenska, nego je u odnosu na vrijednost: svećenička žrtva Crkve poprima značenje samo u pridruženoosti Kristovoj žrtvi. Pomazanje krizmom priziva kršćansku inicijaciju kada vjernici postaju »membra Christi eiusque populi sacerdotalis« (*OICA*, 229) – udovi Krista i njegova svećeničkog naroda. U slici hrama, kršćanstvo i Crkva se ne iscrpljuju u obrednosti, nego je trajno prisutan egzistencijalni element. Na taj način građevina odražava napetost između znaka zajednice koja moli i slavi i cjelovitoga znaka Crkve (mjesta prihvata siromašnih, oslobođanja potlačenih, ostvarivanja ljudskosti...). Ostvarivanje čovjeka u kršćanskome smislu je vidljivo u poimanju slike hrama. Crkva je sretan prostor dodira i distance, upućenosti na drugoga čovjeka, ali na temelju korjenitoga odnosa s Bogom. U hra-

mu se združuju centralnost i vertikalnost; to je životno mjesto u kojemu boravi i živi skupina; to je plodna utroba identiteta pojedinca i skupine u koji se svatko smješta sa sigurnošću i u kojemu se međusobno prepoznaje. Hram je prijelazna zbilja, jer nije poistovjećen sa subjektom, nego je na njega upućen. Za kršćane je to ograničen, poseban prostor, ali ne odijeljen od životnosti u apsolutnome, samodostatnome smislu.

Majka

Simbolizam majčinskoga lika raširen je među svim kulturama. To nimalo ne začuđuje, jer u svim ljudima

postoje prvi odnosi prema roditelju (iako se biotehničkim zahvatima danas otvaraju pitanja na drugim razinama), utemeljujući odnosi rađanja, hranjenja i zaštite. Ta nutarnja slika ima simbolički izražaj u mitu o Velikoj majci, s mitskim varijantama. Nerijetko se homologiziraju plodnost majke i zemlje, stvarajući kult prema zemlji ('majka zemlja'), ali ujedno vežući rađanje, bolesti i umiranje uz dodir sa zemljom.

Crkva se simbolički očituje kao majka. Čin okupljanja naroda predstavlja Božje djelovanje kojim on okuplja svoju obitelj u zajedništvo. No, Crkva nastavlja Gospodinovo djelovanje, primajući u naručje vjernike. Osim te slike majčinskoga odnosa u obredu posvete postoji i roditeljska, ona naime koja se odnosi na *statio*, mjesto s kojega se upućuje zajednica prema crkvi koju treba posvetiti. Majčinska utroba koja simbolički rađa novu zajednicu. Na tome se tragu čita i čin škropljenja kao priziv na krštenje, ali i na pokoru kao novo rađanje. U Posvetnoj molitvi postoji predivan izraz – u Redu jedini izravan glede majčinstva – koji se tiče plodnosti Crkve: *Mater Spiritus virtute fecunda* – Majka plodna snagom Duha. Ona je u obredu viđena i kao hraniteljica.

Ta se slika uvelike oslanja na Sveto pismo i na patrističku razradbu tih tekstova. I liturgijski izvori svjedoče da je u izvorištu majčinstva Crkve Kristov vazam. U muci, smrti i uskrsnuću Krist Crkvu, svoju Zaručnicu, čini plodnom. Ona postaje majkom mnogih u krštenju; ona ih okuplja s raznih strana svijeta u jedinstvo vjere, hrani ih Božjom riječju i sakramentima, vodeći ih do vječnoga života, gdje i ona dosiže puninu svoga materinstva. Poznato je da je Drugi vatikanski sabor snažno naglašavao izraz Majka Crkva, osobito u vezi s Blaženom Djevicom Marijom (usp. LG 63-65).

Grad

Već od ulaska u crkvu prigodom posvete ističe se slika grada, odnosno građana koji se, pozvani i okupljeni, upućuju u svoj grad. To je određena zajednica, strukturirana tako da ju predvodi križ. Obredi na pragu prizivaju važan urbanistički i arhitektonski element – vrata, predavanje crkve biskupu, otvaranje vrata, uređivanje i smještanje u prostor – predstavljaju preuzimanje grada od strane građana-vjernika. Osim verbalnih izričaja, značajni su neverbalni izražaji obrednih sekvenci: pomazanje zidova crkve i rasvjetljivanje oltara i liturgijske dvorane. Dvanaest ili četiri mjesta na kojima se pomazuju zidovi upućuju na simbol mesijanskoga grada, nebeskoga Jeruzalema (usp. Otk 21,12-14, sa svom simbolikom brojeva).

Stari zavjet je prema pojmu grada ambivalentan, čas pozitivan, čas negativan, da bi ga usmjerio prema eshatološkome ispunjenju. Tekstovi otkrivaju da je grad nešto što Bog želi i podupire. Temeljna je karakteristika zid koji ga okružuje i brani njegove stanovnike. Grad se smatra važnim, ako je dobro utvrđen. Takav daje mogućnost života u skladu i miru. Ipak, narod se ne može osloniti samo na visoke zidine. To bi bilo odbacivanje Boga i stanovita pobuna protiv njega. Grad je oslobođen opasnosti kada živi u pravednosti u skladu sa Savezom. Biblijski mentalitet sadrži vjersko značenje, a gotovo da ne postoji politička obojenost, tipična za grčki *polis*. Za biblijskoga čovjeka vrhovni je poglavar Bog. Proroci, gledano poopćeno, zauzimaju negativan stav prema gradu, zbog njegove iskvarenosti života, iako sama zbilja grada nije negativna. Novi

zavjet spiritualizira ideju grada i povezuje ga s kraljevstvom (usp. *Heb* 11,8-10). Sveti Pavao, govoreći o *domovini na nebesima*, rabi pojam (jedan jedini put) *politeuma*, *municipatus*, što označuje tipično građanstvo u Gospodinu. Kršćani su u tome smislu građani neba. Napetost između neba i zemlje, između dva grada, provlači se kroz povijest i teologiju, iako je prevladana zbiljom vjere, čuvajući nužnost simboličke vrijednosti, te time i napetosti.

Liturgijski prostor svojim oblikom i značenjem osvjetljuje povijesno-spasenjsku zbilju Crkve u odnosu prema otajstvu Krista.

S antropološke strane gledano, lako je uočiti da je grad kristalizacija ne samo temeljnih vrijednosti, nego značenja koje čovjek pridaje sakralnomu i nadnaravnomu. Ograđen prostor zadobiva i daje smisao. Povijest (npr. Rima) započinje utemeljenjem i osnutkom grada, gotovo na tragu *kozmogonije*. Ponavljajući prostorne koordinate neba, gradovi su građeni u odnosu na transcendentno; štoviše, po volji božanstva. Grad se često predstavlja kao sveto mjesto, kao mjesto komuniciranja s nadnaravnim i kao simbol stabilnosti. Tradicionalni urbanistički modeli oslanjaju se na tloris kvadrata ili kocke, kao vrijednosti nepomičnosti triju prostornih dimenzija. Grad je središte svijeta ne zbog zemljopisnoga smještaja, nego kao *locus amoenus*, mjesto na kojemu se mogu kušati sve slasti i obilje, mjesto boljitka, dobrostanja (*bene-esse*; *Wohl-stand*). Slika grada izražava i idealno društvo, utopiju, smisao budućega ostvarenja.

Od teoloških ideja Red posvete izražava Crkvu kao *civitas* koji je Bog izgradio na Kristu (*angularis fundamentum lapis*) i apostolima, tako da pomazanje zidova nema apotropaičku, zaštitnu vrijednost i ne kani stvoriti zaštitni zid koji bi udaljio negativne utjecaje. Crkva je savršen grad koji svoje izvorište ima u Bogu. Iako uz žito raste i kukolj, ovaj posljednji će biti konačno uništen. Druga je teološka crta vezana uz obilježje *zajedništva* (što su u patrističko vrijeme osobito naglašavali sv. Bazilije i sv. Augustin). Kao treće teološko obilježje naglašavam *svjetlo* kojim sjaji grad i prenosi ga svijetu. To svjetlo nije njezino vlastito, nego sjaji Kristovim svjetlom (*Agni lucerna fulget perennis*).

Jeruzalem

Posebnost prisutnosti Jeruzalema u Redu posvete leži u povijesti toga grada, od trenutka kada kralj David odlučuje da to bude glavni grad njegova kraljevstva. Iznimno je važna činjenica da je to grad u koji se prenosi Kovčeg saveza ('Gospodinovo boravište') te tako postaje svetim gradom. Jeruzalem je zaogrnut idejom pravednosti i mira, božanskoga izabranja i blagoslova te tako i određište hodočašća. No, Jeruzalem je i grad grijeha, na što upozoravaju proroci, svaki put kad se događa neposlušnost prema Bogu. Od zaručnice postaje preljubicom.

Iskustvo progonstva i sužanjstva u Babilonu obogaćuje ideju značenja Jeruzalema, jer ga, napuštena, Bog vraća u život i daje mu svjetlo zauvijek. Time se otvara i eshatološka vrijednost univerzalnosti spasenja. Ipak, Stari zavjet se zadržava na zemaljskome gradu. Novi zavjet ima pred sobom povijesni grad i njegovu važnost za Kristov život i za rađanje Crkve, ali razvija izvanbiblijsku ideju nebeskoga i eshatološkoga Jeruzalema. Taj spoj je vidljiv naročito u Ivanovim i Lukinim spisima. Viđen perspektivom rađanja, u odnosu prema Crkvi, nebeski Jeruzalem postaje našom majkom. Kršćani još nisu ušli u njega, ali su mu pristupili; žive u privremenosti, noseći u sebi predokus savsim novoga (ne obnovljenoga) grada.

Jeruzalem je u kulturološkome pogledu grad općenitosti, ali i oprečnosti. To je konkretan grad prošlosti, sadašnjosti i budućnosti; grad slijevanja raznih predaja i kultura, pol privlačnosti, 'središte svijeta'.

U Obredu nema istoznačnosti između Jeruzalema i Crkve. U složenosti odnosa izranjaju tri teološke perspektive: kao idealan grad proroka, tako je Crkva od Boga prosvjetljena i u svoje vrijeme prosvjetljuje narode; nalazi se na putu prema nebeskoj zajednici, koje je pralik i anticipacija; bit će dovedena do ispunjenja u eshatološkoj rekaptulaciji.

Zaključne misli

Red posvete crkve u teološko-mistagoškome pristupu osvjetljuje povijesno-spasenjsku zbilju *Ecclesiae* u odnosu prema otajstvu Krista. Pozornost usmjerena na *domus* izvorno je uvijek u funkciji zajednice, tako da je zapravo svaki obredni djelić, izravno usmjeren na prostor i prostore bogoslužne

zgrade, slavlje nekoga vidika otajstva Crkve. Gledajući sadržaj, simboličke slike ocrtavaju lice Crkve koja se očituje kao živa zajednica vjernika koji odgovaraju na Božji poziv izgrađivanja naroda Saveza, kako bi u svojoj sadašnjosti, u trajnome liturgijskom *hodie*, doživjeli dar Kristova djela spasenja.

Iz toga sadržajnog dijela izranja nekoliko teoloških usmjerenosti. To je ponajprije *trojstvena*, s gledišta zbiljnosti Crkve utemeljujuća dimenzija (rađa se od Oca po otkupiteljskome djelu Sina i životvornim djelovanjem Duha Svetoga). Zatim se izražava u *sakramentalnosti* koja Crkvu čini znakom-simbolom Presvetoga Trojstva te produžuje njegovo djelovanje za ljude. Crkva se očituje kao *misionarska* u smislu hoda kroz povijest, a da ju pritom povijesnost ne apsorbira, nego bude mije-

njana plodnim sjemenom evanđelja za izgradnju kraljevstva. Povlašteno mjesto komuniciranja s Bogom ima *liturgijska* dimenzija u uzajamnosti s *egzistencijalnom*. Iz simboličkih slika razvidna je teološka usmjerenost na *zajedništvo*, uključujući vidljivo i nevidljivo u dinamici zajedništva. S time je sukladna dimenzija *ministerijalnosti*, izražavajući tijelo Crkve prema darovima Duha i pripadnim službama. Jedan od glavnih elemenata obreda posvete crkve je *eshatološka napetost*. Samo u svjetlu konačnoga cilja, Crkva ispravno dohvaća vlastiti identitet. Tako simboličke slike Crkve zahvaćaju slavljeničku zajednicu u živome tkivu crkvenoga tijela. Ta je tjelesnost očitovanje vidljivoga, a slike pobuđuju osjećaje i osjetilnost onoga što nadilazi područje osjetilnoga. ■

LITURGIJSKI kalendar

RUJAN

7 N DVADESET I TREĆA NEDJELJA KROZ GODINU

- 8 P **ROĐENJE BLAŽENE DJEVICE Marije**, *blagdan*
Mih 5,1-4a (ili: Rim 8,28-30); Ps 13,6; Mt 1,1-16.18-23
- 9 U Svagdan; ili: Sv. Petar Claver, *prezbiter*
1Kor 6,1-11; Ps 149,1-6a.9b; Lk 6,12-19
- 10 S Svagdan: 1Kor 7,25-31; Ps 45,11-12.14-17; Lk 6,20-26
- 11 Č Svagdan: 1Kor 8,1b-7.10-13; Ps 139; Lk 6,27-38
- 12 P Svagdan; ili: Presveto Ime Marijino
1Kor 9,16-19.22b-27; Ps 84,3-6.8a.12; Lk 6,39-42
- 13 S **Sv. Ivan Zlatousti**, *biskup i crk. naučitelj*, *spomendan*
1Kor 10,14-22; Ps 116,12-13.17-18; Lk 6,43-49

14 N UZVIŠENJE SVETOGA KRIŽA, *blagdan*

- 15 P **Bl. Djevica Marija Žalosna**, *spomendan*
Heb 5,7-9; Ps 31; Iv 19,25-27 (ili: Lk 2,33-35)
- 16 U **Sv. Kornelije, papa**, i **Ciprijan, biskup, muč.**, *spom.*
1Kor 12,12-14.27-31a; Ps 100,1b-5; Lk 7,11-17
- 17 S Svagdan; ili: Sv. Robert Bellarmino
1Kor 12,31-13,13; Ps 33,2-5.12.22; Lk 7,31-35
- 18 Č Svagdan: 1Kor 15,1-11; Ps 118,1-2.16-17.28; Lk 7,36-50
- 19 P Svagdan; ili: Sv. Januarije
1Kor 15,12-20; Ps 17,1.6-7.8b.15; Lk 8,1-3
- 20 S Svagdan: **Liturgija kvatri**
Prigodna čitanja str. 10-27, Evanđelje: Lk 5,1-11

21 N DVADESET I PETA NEDJELJA KROZ GODINU

- 22 P Svagdan: Izr 3,27-34; Ps 15,2-5; Lk 8,16-18
- 23 U **Sv. Pio iz Pietrelcine**, *prezbiter*, *spomendan*
Izr 21,1-6.10-13; Ps 119,1.27.30.34.35.44; Lk 8,19-21
- 24 S Svagdan: Izr 30,5-9; Ps 119; Lk 9,1-6
- 25 Č Svagdan: Prop 1,2-11; Ps 90,3-6.12-14.17; Lk 9,7-9
- 26 P Svagdan; ili: Sv. Kuzma i Damjan
Prop 3,1-11; Ps 144,1a.2-4; Lk 9,18-22
- 27 S **Sv. Vinko Paulski**, *prezbiter*, *spomendan*
Prop 11,9-12,8; Ps 90,3-6.12-14.17; Lk 9,43b-45
- 28 N **DVADESET I ŠESTA NEDJELJA KROZ GODINU**
- 29 P **SV. MIHAEL, GABRIEL I RAFAEL**, *arkandeli*, *blagdan*
Dn 7,9-10.13-14 (ili Otk 12,7-12a); Ps 138,1-5; Iv 1,47-51
- 30 U **Sv. Jeronim**, *prezbiter i crkveni naučitelj*, *spomendan*
Job 3,1-3.11-17.20-23; Ps 88,2-8; Lk 9,51-56

LISTOPAD

- 1 S **Sv. Terezija od Djeteta Isusa**, *djevica*, *spomendan*
Job 9,1-12.14-16; Ps 88,10b-15; Lk 9,57-62
- 2 Č **Sveti Anđeli Čuvari**, *spomendan*
Izl 23,20-23; Ps 91,1-6.10-11; Mt 18,1-5.10
- 3 P Svagdan: Job 38,1.12-21; 40,3-5;
Ps 139,1-3.7-10.13-14b; Lk 10,13-16
- 4 S **Sveti Franjo Asiški**, *redovnik*, *spomendan*
Job 42,1-3.5-6.12-17; Ps 119; Lk 10,17-24

Dvadeset i treća nedjelja kroz godinu

7. rujna 2008.

Ulazna pjesma

Ps 119,137.124

Pravedan si, Gospodine,
i pravi su sudovi tvoji:
učini sluzi svom po svojoj dobroti.

Zborna molitva

Bože, od tebe nam je spasenje i posinjenje.
Pogledaj svoje sinove i kćeri
koji u Kristu vjeruju.
Udijeli im pravu slobodu i vječnu baštinu.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Bože, izvore pobožnosti i mira.
Molimo te, da ovom žrtvom tebe iskreno
štujemo, a pričešću tvoga otajstva
postignemo međusobnu vjernost i jedinstvo.
Po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Iv 8,12

Ja sam svjetlost svijeta, govori Gospodin:
tko ide za mnom, neće hoditi u tami,
nego će imati svjetlost života.

Popričesna molitva

Gospodine, svojom riječju i svojim jelom
daješ nam hranu i život. Daj da rastemo
u ljubavi po tim dragocjenim darovima
te zaslužimo vječno zajedništvo
s tvojim Sinom, Isusom Kristom,
koji živi i kraljuje u vijeke vjekova.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 241 Oče naš dobri (1. i 2. kitica)
Otpjevni ps.: 111 Ako danas
Prinosna: 241 Oče naš dobri (4. i 5. kitica)
Pričesna: 200 O Kruše živi
Završetak: 175 O Srce, Sina Božjega

Prvo čitanje

Ez 33,7-9

*Ako bezbožnika ne opomeneš,
krv njegovu tražit će iz tvoje ruke.*

Čitanje Knjige proroka Ezekiel

Ovo govori Gospodin:

»Tebe sam, sine čovječji,
postavio za stražara domu Izraelovu:
kad čuješ riječ iz mojih usta,
opomeni ih u moje ime.

Reknem li bezbožniku:
'Bezbožniče, umrijet ćeš!'

– a ti ne progovoriš

i ne opomeneš bezbožnika

da se vrati od svojega zloga puta,
bezbožnik će umrijeti zbog svojega grijeha,
ali krv njegovu tražit će iz tvoje ruke.

Ali ako bezbožnika opomeneš
da se vrati od svojega zloga puta,
a on se ne vrati sa svojega puta:
on će umrijeti zbog svojega grijeha,
a ti si spasio život svoj.«

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 95,1-2.6-9

*Otpjev: O da danas glas Gospodnji poslušate,
ne budite srca tvrda!*

Dodite, kličimo Gospodinu,
uzvikujmo Hridi, Spasitelju svome!
Pred lice mu stupimo s hvalama,
kličimo mu u pjesmama!

Dodite, prignimo koljena i padnimo nice,
poklonimo se Gospodinu koji nas stvoril!
Jer on je Bog naš, a mi narod paše
njegove, ovce što on ih čuva.

O da danas glas mu poslušate:

»Ne budite srca tvrda kao u Meribi,
kao u dan Mase u pustinji
gdje me iskušavahu očevi vaši,
iskušavahu me premda vidješe djela moja.«

»Pogriješi li brat tvoj, idi i pokaraj ga.
Ako te posluša, stekao si brata.«

Drugo čitanje

Rim 13,8-10

Ispunjenje Zakona jest ljubav.

Čitanje Poslanice
svetoga Pavla apostola Rimljanima
Braćo! Nikomu ništa ne dugujete, osim da
jedni druge ljubite. Jer tko drugoga ljubi,
ispunio je Zakon. Uistinu: Ne čini preljuba!
Ne ubij! Ne ukradi! Ne poželi! I ima li koja dru-
ga zapovijed, sažeta je u ovoj riječi: Ljubi svoga
blišnjega kao sebe samoga. Ljubav blišnjemu
zla ne čini. Punina dakle Zakona jest ljubav.
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

2Kor 5,19

Bog je u Kristu svijet sa sobom pomirio
i položio u nas riječ pomirenja.

Evanđelje

Mt 18,15-20

Ako te posluša, stekao si brata.

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Reče Isus svojim učenicima:
»Pogriješi li tvoj brat, idi i pokaraj ga nasamo.
Ako te posluša, stekao si brata. Ne posluša li te,
uzmi sa sobom još jednoga ili dvojicu, neka
na iskazu dvojice ili trojice svjedoka počiva
svaka tvrdnja. Ako ni njih ne posluša,
reci Crkvi. Ako pak ni Crkve ne posluša,
neka ti bude kao poganin i carinik.
Zaista, kažem vam, što god svežete na zemlji,
bit će svezano na nebu; i što god odriješite
na zemlji, bit će odriješeno na nebu.
Nadalje, kažem vam, ako dvojica od vas
na zemlji jednodušno zaistu što mu drago,
dat će im Otac moj, koji je na nebesima.
Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana
u moje ime, tu sam i ja među njima.«
Riječ Gospodnja.

Molitva vjernika

Braćo i sestre, Krist je prisutan gdje god se lju-
di okupljaju u njegovo ime i s pouzdanom moli-
tvom zazivaju Božju milost. Snagom toga zajed-
ništva uputimo svoje molitve nebeskome Ocu:

Obnovi nas u ljubavi, Gospodine!

1. Za tvoju Crkvu: da vođena svjetlom tvoga
Duha bude mjesto istinskoga zajedništva
tvojih vjernika te putokaz spasenja
svima koji te traže, molimo te.
 2. Za sve koji se priznaju tvojim vjernicima:
ohrabri ih da u ljubavi kojom ih ljubiš
budu zauzeti za dobro svojih bližnjih
i za njihovo spasenje, molimo te.
 3. Za braću i sestre koje je grijeh zarobio:
ohrabri ih da spoznaju veličinu tvoje ljubavi
te krenu putem obraćenja, molimo te.
 4. Za ovu zajednicu molitelja: razbistri nam
pogled vjere da umijemo prepoznati potrebe
naše braće; nadahni nas da naviještanjem
tvoje riječi i djelima ljubavi budemo graditelji
tvoga Kraljevstva, molimo te.
 5. Daj nam u poniznosti i ljubavi prihvaćati sva-
ku pouku i svaku opomenu kojom nas zoveš
na vjerodostojan život evanđelja, molimo te.
- Gospodine Bože, ti si nam u Kristu pokazao
puninu svoje ljubavi. Daj da nam ovo slavlje
sakramenta ljubavi pomogne u spoznaji tvoje
dobrote i u međusobnom zbližavanju s braćom
u vjeri. Po Kristu Gospodinu našem.

Bratska opomena i naši kukavičluci

Prvi dio današnjega evanđelja, kojim ćemo se ovdje pobliže pozabaviti, upućuje nas na važnost bratske opomene (*correctio fraterna*). Pomišljamo odmah kako nas ta Kristova riječ potiče na brigu za druge, na opominjanje drugih. No, prije nego što se usredotočimo na značenje tih Kristovih riječi, potrebno je imati na umu da svaka bratska opomena pretpostavlja opomenu samoga sebe, obraćenje samoga sebe pred Bogom: »Licemjere, izvadi najprije brvno iz oka svoga pa ćeš onda dobro vidjeti izvaditi trun iz oka bratova!« (Mt 7,5).

Prvo opominji samoga sebe

Onaj koji se danomice ne opominje pred Bogom, tko se ne priznaje grješnikom pred Bogom i ne mijenja se, njegova bratska opomena bit će izričaj naslađivanja grijesima svojega brata, mržnje prema njemu, ili se pak bratska opomena uopće neće ni dogoditi, što ćemo kasnije i pojasniti zašto. Opomena samoga sebe, obraćenje samoga sebe pred Bogom, ali i spremnost na bratsku opomenu od drugih, jest uvijek istinske i ponizne bratske opomene u ljubavi.

Imajući na umu do sada rečeno, možemo pristupiti našem evanđeoskom tekstu: »Pogriješ li tvoj brat, idi i pokaraj ga nasamo. Ako te posluša, stekao si brata. Ne posluša li te, uzmi sa sobom još jednoga ili dvojicu, neka na iskazu dvojice ili trojice svjedoka počiva svaka tvrdnja. Ako ni njih ne posluša, reci Crkvi. Ako pak ni Crkve ne posluša, neka ti bude kao poganin i carinik.« Isus Krist razlikuje dvije razine bratske opomene: prva je privatna, a druga javna (ovom prigodom nećemo ulaziti u razliku između javne i crkvene opomene). U bratskoj opomeni vrlo je važno voditi računa o tim dvjema razinama, jer nerazborito zapostavljanje tih dviju razina može više naštetiti negoli pomoći drugomu.

Izloži se i opominji nasamo

U opomeni treba prvo započeti nasamo, susresti se s bratom u četiri oka i priopćiti mu svoje neslaganje s njegovim postupcima. No, većina nije spre-

mna upravo na takvu vrstu opomene. Obično nam se događa sljedeće: a) Kukavički se bojimo izložiti drugomu, ući u mogući konflikt i nerazumijevanja s onim kojega kanimo pokarati. Najradije bismo sve potvrdivali, svemu se divili kako bismo sačuvali mir. To je najbrži način da se pretvorimo u ulizice; b) Slušajući ili primjećujući grijehe svoje braće događa nam se da zapravo uživamo u njihovim grijesima. Potajno se naslađujemo i radujemo da se oni nalaze u grijehu, da su lošiji od nas. Tada obično šutimo, ne želimo njihov popravak kako bismo se mogli osjećati trajno boljima od njih. Čini se da većina nas, vjernika, čini upravo tu licemjernu i perverznu pogriješku; c) Ako već i želimo opomenuti braću svoju, tada to odmah činimo pred drugima, čime pokazujemo kako ih želimo krajnje poniziti i izvrgnuti ruglu drugih.

Bratska opomena nek uvijek bude obasjana svjetlom ljubavi.

Stoga je važno uvijek započinjati nasamo s bratskom opomenom. Ona nam pokazuje je li nam zaista stalo do boljitka druge osobe ili uživamo u svojoj samodopadnosti i grijehu drugoga. Ovdje možemo spomenuti još jedno bitno pravilo. U određenim starim tekstovima nalazi se dodatak »protiv tebe« (posebice kod Lk 17,3) što je crkvene oće potaklo na vrlo bitno pravilo: ako se brat ogriješio samo o tebe i nitko drugi to ne zna, tada je jedino ispravno da ga se prvo opomene nasamo.

Izloži se i opominji javno

Ako bratska opomena ne uspije nasamo, tek tada treba pristupiti javnoj i 'crkvenoj opomeni'. Daka-ko, postoje situacije, posebice tamo gdje se brat ogriješi samo o mene u skladu s navedenim dodatkom »protiv tebe«, u kojima ćemo poštediti drugoga od javne opomene, jer bismo time drugomu nanijeli veću štetu i on se zasigurno ne bi popravio. Osim tih iznimnih situacija, važno je da budemo spremni i na takvu javnu opomenu.

Opet nam se nerijetko događa da tamo gdje trebamo drugoga opomenuti javno, pokušavamo ga opominjati samo nasamo, premda znamo da to ni-

čemu ne koristi. Ponovno se bojimo *javno se izložiti*, želimo svoj mir bez nepotrebnih uznemiravanja. Međutim, ponekad je jedino ispravno da drugoga opomenemo samo javno, napose tamo gdje je naš brat učinio zlo drugomu, a ne nama.

Od bratske opomene do bratske 'simfonije'

Sve u svemu, evandeoski nas tekst uči da budemo spremni na bratsku opomenu, kako na intimnu tako i na javnu, pritom razborito vodeći računa o prednosti intimne opomene pred javnom te o posebnim situacijama u kojima je prikladna samo intimna ili samo javna opomena. Ne budi-
mo stoga oholi, kao ni strašljivci, već u poniznosti i ljubavi opominjimo svoju braću i sestre. Jer, ne samo preko pohvale i priznanja ljubavi, nego i preko bratske opomene u ljubavi moći će se ostvariti ona istinska jednodušnost, 'simfonija' (tako u grčkom izvorniku) pred kojom nebeski Otac ne može ostati ravnodušan (»Dat će im Otac moj, koji je na nebesima«) i koja uprisutnjuje Krista (»Tu sam i ja među njima«), jer je ona odgovor na glazbu samoga Boga (Origen).

Ivica Raguž

ODJECI Riječi

Isus ne kaže »Uvrjedi li te brat tvoj..., nego »Pogriješi li brat tvoj...« Razlog bratske opomene nije nanesena uvreda, nego počinjeni grijeh. Grijeh koji 'ranjava' onoga koji ga čini. Uvrede smo dužni oprostiti, a grijehe bratski opomenuti. S jednakom ljubavlju! (C. T.)

Punina Zakona jest ljubav

uz: Rim 13,8-10

Kršćani su Kristovom žrtvom i njegovim uskrnućem oslobođeni od Zakona (Rim 7,7-13). Današnji odlomak govori o »punini Zakona« (13,10), ili još bolje, o punom i savršenom izvršavanju Zakona. Pavao pokazuje kako sve starozavjetne zapovijedi, navodeći pritom neke od Deset zapovijedi koje su smatrane srcem Zakona (13,9; usp. Izl 20,13-17; Pnz 5,17-21), mogu biti sažete u jednu zapovijed: »Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga« (Rim 13,9; usp. Lev 19,18; Gal 5,14). I dok je u Starom zavjetu ova zapovijed propisivala samo ljubav prema članovima izraelskog naroda, u kršćanstvu ljubav ne poznaje nacionalnih granica. Takva ljubav isključuje svaku sebičnost i skučenost srca, a vjernika otvara prema svima, bez ograničenja i predrasuda.

Darko Tepert

Rodenje blažene Djevice Marije

8. rujna 2008.

Ulazna pjesma

Radosno svetkujemo
Rođenje blažene Marije Djevice:
iz nje se rodilo Sunce pravde, Krist, Bog naš!

Zborna molitva

Gospodine, obdari nas nebeskom milošću:
rođenjem Isusovim iz Djevice počelo je naše
spasenje; daj da nam blagdan njezina Rođenja
učvrsti mir. Po Gospodinu.

Darovna molitva

Pomoglo nam, Gospodine,
čovjekoljublje tvoga Sina.
Rođenjem od Djevice on Majčina djevičanstva
nije umanjio nego posvetio:
nek nas oslobodi krivice
da ti omili dar naš žrtveni,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Iz 7,14; Mt 1,21

Evo, Djevica će začeti Sina,
on će spasiti narod svoj od grijeha.

Popričesna molitva

Gospodine, svoju si Crkvu okrijepio
svetim otajstvima.
Daj da se raduje zbog rođenja Djevice Marije,
jer je ono svemu svijetu nada i zora spasenja,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 568.2 Radosno svetkujemo
Otpjevni ps.: 573 Pjevajte Gospodinu
Prinosna: 232 Gospode primi
Pričesna: 247 Uzmite, jedite
Završetak: 371 Raduj se, grade Nazaret

Prvo čitanje

Mih 5,1-4a

...dok ne rodi ona koja ima roditi.

Čitanje Knjige proroka Miheja

Ovo govori Gospodin:

»I ti, Betleheme Efrato, najmanji među kne-
ževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj
koji će vladati Izraelom; njegov je iskon od
davnina, od dana vječnih. Zato će ih Gospo-
din ostaviti dok ne rodi ona koja ima roditi.
Tada će se Ostatak njegove braće vratiti
sinovima Izraelovim.

On će se uspraviti, na pašu izvodit svoje
stado silom Gospodnjom,
veličanstvom Imena Boga svojega.

Oni će u miru živjeti,
jer će on rasprostrijeti svoju vlast
sve do krajeva zemaljskih.

On – on je mir!
Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 13,6

Otpjev: Radujem se u Gospodinu, radujem!

Ja se u tvoju dobrotu uzdam,
nek mi se srce raduje spasenju tvome!

Pjevat ću Gospodinu koji mi učini dobro,
pjevat ću imenu Gospodina Svevišnjeg!

Pjesma prije evanđelja

Sretna li si, Djevice Marijo, i svake hvale
prodostojna; iz tebe se rodilo Sunce pravde,
Krist Gospodin.

Evandjelje

Mt 1,1-16.18-23

Što je u njoj začeto, od Duha je Svetoga.

Čitanje svetog evanđelja po Mateju
Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova,
sina Abrahamova:

Za svoj dolazak Bog odabire ponizne...

Abrahamu se rodi Izak. Izaku se rodi Jakov. Jakovu se rodi Juda i njegova braća. Judi Tamara rodi Peresa i Zeraha. Peresu se rodi Hesron. Hesronu se rodi Ram. Ramu se rodi Aminadab. Aminadabu se rodi Nahšon. Nahšonu se rodi Salma. Salmi Rahaba rodi Boaza. Boazu Ruta rodi Obeda. Obedu se rodi Jišaj. Jišaju se rodi David kralj.

Davidu bivša žena Urijina rodi Salomona. Salomonu se rodi Roboam. Roboamu se rodi Abija. Abiji se rodi Asa. Asi se rodi Joza-fat. Jozafatu se rodi Joram. Joramu se rodi Ahazja. Ahazji se rodi Jotam. Jotamu se rodi Ahaz. Ahazu se rodi Ezekija. Ezekiji se rodi Manaše. Manašeu se rodi Amon. Amonu se rodi Jošija. Jošiji se rodi Jehonija i njegova braća u vrijeme progonstva u Babilon.

Poslije progonstva u Babilon Jehoniji se rodi Šealtiel. Šealtielu se rodi Zerubabel. Zerubabelu se rodi Abiud. Abiudu se rodi Elijakim. Elijakimu se rodi Azor. Azoru se rodi Sadok. Sadoku se rodi Akim. Akimu se rodi Elijud. Elijudu se rodi Eleazar. Eleazaru se rodi Matan. Matanu se rodi Jakov. Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje se rodio Isus koji se zove Krist.

Rođenje Isusa Krista zbilo se ovako. Njegova majka Marija, zaručena s Josipom, prije nego se sastadoše, nađe se trudna po Duhu Svetom. A Josip, muž njezin, pravedan, ne htjede je izvrnuti sramoti, nego naumi da je potajice napusti.

Dok je on to snovao, gle, anđeo mu se Gospodnji ukaza u snu i reče: »Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga. Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih.« Sve se to dogodilo da se ispuni što Gospodin reče po proroku:

Evo, Djeвица će začeti i roditi sina
i nadjenut će mu se ime Emanuel –
– što znači: S nama Bog.

Riječ Gospodnja.

Molitva vjernika

Braće i sestre, Bog nam je po poniznoj Djevici iz Nazareta poslao svoga Sina i tako ispunio svoj vječni naum spasenja. Okrijepljeni tim darom, zazovimo njegovu očinsku dobrotu zajedno moleći:

Čuvaj nas, Gospodine, na putu spasenja.

1. Vodi svjetlom Duha Svetoga svoju Crkvu da vjerno živi Kristovo evanđelje i svim ljudima svjedoči veličinu tvoje ljubavi, molimo te.
2. Osnaži svojom milošću sve krštenike da svakodnevno pobjeđuju grijeh i radosno žive dar otkupljenja, molimo te.
3. Obdari sve roditelje odgovornošću za duhovni život svoje djece i za njihov rast u vjeri, molimo te.
4. Daj nam u radosti nasljedovati Marijin put poniznosti kako bismo bili služitelji Kristova spasenjskog dolaska među naše bližnje, molimo te.
5. Učvrsti nam vjeru da nikakva iskušenja života ne ugase pouzdanje u tebe, molimo te.

Svemogući Bože, upućujemo ti ponizno ove molitve po zagovoru Majke tvoga ljubljenoga Sina. Pomozi nam da, nasljedujući njezin put vjere i poniznosti, trajno rastemo u spoznanju Isusa Krista te vjerodostojno živimo evanđelje koje nam je on objavio. Koji živi.

Božje hodočašće prema čovjeku

U slavlju blagdana Rođenja Blažene Djevice Marije liturgija nam naviješta tekst o Isusovu rodoslovlju te o njegovu rođenju od Djevice Marije. Nema riječi o njezinu rođenju. Može nam se stoga ovaj odlomak evanđelja činiti neprikladnim za današnji blagdan. No, pokušamo li razmišljati u duhu kršćanske liturgije, razumjet ćemo da Isusovo rođenje daje razlog slavlju rođenja njegove Majke. Slavimo rođenje Bogomajke, slavimo početke spasenja, ljudski (majčinski) put dolaska spasenja koje nam je darovano u Isusu Kristu. Evanđelja nam ne govore ništa o Marijinu životu prije nego joj je anđeo navijestio da će začeti i roditi Sina Božjega. I to nije bez razloga. Mariju gledamo kroz prizmu Krista, kroz njegov dolazak i njegovo djelo otkupljenja. Stoga blagdan Marijina rođenja nije slavljenje njezina rođendana, slavlje početka njezinoga zemaljskoga života, nego slavlje početka našega spasenja.

Početak spasenja...

Unatoč što Evanđelja ne govore ništa o Marijinu životu prije anđelova objavljenja, istočna je kršćanska tradicija od najranijih početaka bila osobito sklona marijanskoj pobožnosti te je očuvala predaju o tim počecima spasenja. Iz te je pobožnosti i predaje u drugome stoljeću ponikao i apokrifni spis, nazvan *Jakovljevo protoevanđelje*, koji na temelju pučke predaje opisuje Marijino začće i rođenje, njezino djetinjstvo, zaruke s Josipom te druge pojedinosti koje ne susrećemo u kanonskim evanđeljima. U tom apokrifnom spisu Marijino se rođenje smješta u Jeruzalem, na mjesto gdje je, pored Hrama, već zarana podignuta crkva koja čuva uspomenu na tu drevnu predaju.

U Mariji je Bog pripremio put spasenju, put Kristovu dolasku. U njezinu rođenju i očuvanosti od ljage grijeha naziremo Božji dolazak, ponovnu uspostavu zajedništva čovjeka s Bogom. Gledajući u njezinu izabranju i rođenju početak spasenja, kršćanska ju je tradicija nazvala *Početak svijeta boljega* (*Mundi melioris Origo*), a u litanijama ju nazivamo *Zvijezdom* ili *Zorom jutarnjom*, zorom koja

Marijin posluh označio je Početak novome svijetu.
(Fra Angelico, 1437.)

označava početak dana, Dana koji je slika božanskoga svjetla, Krista koji raspršuje tminu svijeta.

Taj početak spasenja i novoga svijeta s razlogom se slavi baš u ovo vrijeme godine. Na Istoku, gdje je nastao današnji blagdan, liturgijska godina započinje upravo ovim mjesecom, rujnom. Na početku liturgijske godine, kojom Crkva proslavlja cjelokupno djelo spasenja, stoji spomen na početke spasenja, na Marijino rođenje koje otvara put Kristovu rođenju, rođenju spasenja.

...od dana vječnih

Ova povezanost Marijina rođenja sa životom njezina Sina pruža današnjemu marijanskome blagdanu kristološko značenje. Naše slavljenje Djevice Marije, želimo li biti vjerni vjeri Crkve, ne može ostati zatvoreno u pobožnost prema Mariji ili u razmišljanje o malo nam poznatim počecima njezina života. Blagdanski spomen na njezino rođenje izvodi nas na put spasenja, objavljujući nam da velebno djelo spasenja započinje malim koracima, izabranjem neznatne osobe. Bog izabire malene, skromne, da bi objavio velika djela spasenja.

Ta je misao o čudesnosti i neshvatljivosti Božjega puta k čovjeku izražena već u prvome čitanju, odabranom iz Knjige proroka Miheja. Prorok pjeva pohvale Efrati, Betlehemu, najmanjemu između kneževstava izraelskih. Betlehem svojom malenošću i neznatnošću otkriva Božji naum spasenja: Mesija dolazi kao Očekivani iz neočekivanoga, Veliki iz malenosti i po malim ljudima. Očekivanje obećanoga spasenja zasjenjeno je krivim ljudskim pojmovima veličine i dostojnosti. Bog se objavljuje po malenima: on uzvisuje neznačajne, a oholice otpušta prazne... (usp. Lk 1,52-53).

No, početci spasenja još su neznačajniji. Zasjenjeni su stoljećima ljudske povijesti. Prorok, zagledan u Božju vjernost, spoznaje da je Bog *krenuo na put prema čovjeku* još od vječnosti: »njegov je iskon od davnina, od dana vječnih«. Na tome putu nije ga zapriječio ljudski grijeh, nije se dao uplašiti ljudskim opiranjem, čovjekovom željom da sâm bude graditelj svoga spasenja. To Božje ustrajno hodočašće prema čovjeku opisano je u prvome dijelu evanđeoskoga odlomka koji nam predstavlja Isusovo rodoslovno stablo. Među trima nizovima davidovskih 'koljena' susrećemo osobe blistave primjerom svoje vjernosti i pravednosti, ali i likove koje je povijest zabilježila kao odmetnike i velike grješnike. Među njima su i oni koji pogaziše savez s Jahvom i prihvatit će »druge bogove« ili pak sebe proglasiše 'bogovima' i vladarima svi-

jeta. Time, ljudski gledano, izazivahu Božju srdžbu i kaznu. No, unatoč svemu, unatoč njihovoj nevjernosti i bogohulstvu, Bog ostaje vjeran u svome naumu spasenja. On se ne zaustavlja na svome hodočašću prema čovjeku. Ne posustaje u svome čovjekoljublju i ne odustaje od nauma spasenja. Ne da se zaustaviti ljudskim grijehom i nevjernošću. *On vjeran ostaje*. On je Vjernost, »Bog vjerni«, on se »dovijeka sjeća svoga saveza« (Ps 111,5). I upravo tom vjernošću »od dana vječnih«, toliko puta povrijeđenom ljudskom nevjernošću, on pokazuje veličinu svoje ljubavi. Stoga je ovo dugo Isusovo rodoslovlje jamstvo Božje vjernosti i poziv na našu vjernost njegovoj ljubavi.

Povijest spasenja o kojoj danas razmišljamo otkriva nam i objavljuje s kolikom nam ljubavlju Bog ostavlja našu slobodu, slobodu našega hoda, našega lutanja, našega traganja za spasenjem. On, vođen ljubavlju koja traje neprekidno »od dana vječnih«, uvijek pronalazi put k nama da bi nas ponovno susreo, da bi nas izveo na put spasenja i darovao nam obećano spasenje.

Neka nas stoga ne plaši naša malenost, naša nedostojnost, »Efrata« kojoj smo nalik, pa i naša grješnost, jer slabe svijeta izabra Boga. Znajmo, unatoč našoj slabosti i grješnosti, otvoriti vrata svoga života da bi ovaj blagdan, kojim slavimo početke spasenja, bio uistinu novi susret s Bogom i novi početak našega životnog hodočašća s njim.

Ante Crnčević

ODJECI Riječi

Matej govori o dva Isusova rođenja (genesis): onom od Davidove loze i onom od Marije. Naglasak nije na rođenju nego na božanskome 'izvoru'. Mesijanska loza i začecje po Duhu znak su da Isus dolazi 'odozgor', da bude »S-nama-Bog«.

I ti Betleheme Efrato

uz: Mih 5,1-4a

Odlomak odabran za prvo čitanje (*Mih 5,1-4a*) razumijeva se iz ispunjenja opisana u tekstu evanđelja. Poveznica je očigledna: Bog se služi slabošću, malenošću, onim što ljudi smatraju nevrijednim, da bi ispunio velebna djela spasenja. Prorok Mihej propovijeda »nemoguće«, ljudima čak apsurdno: iako Judeja tada trpi nemilosrdno asirsko opsjedanje, on joj proriče drukčije dane, budućnost koju neće graditi čovjek nego Bog. Osim takvog čitanja, kojemu je »mir na zemlji« glavna tema, jasno je i mesijansko značenje odlomka: Judeja, premda najmanja među kneževstvima u okupiranoj Judeji, dat će Kralja, »Kneza mira«. On će biti »sa svojim narodom«. To će Isus reći za sebe: »I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta.« (*Mt 28,20*) Obećani će »na pašu izvoditi svoje stado« (*Mih 5,3*); to će Isus reći za sebe: »Ja sam pastir dobri...« (*Iv 10,1-18*). Na kraju, on će se sam zvati Mir (*Mih 5,4*), što će se ispuniti darom Uskrsloga: »Mir vama« (*Iv 20,19*). A. C.

Uzvišenje svetoga Križa

14. rujna 2008.

Ulazna pjesma

usp. Gal 6,14

Mi treba da se hvalimo križem
Gospodina našega Isusa Krista,
u kojemu je spas, život i uskrsnuće naše,
po kojemu smo spašeni i oslobođeni.

Zborna molitva

Bože po tvojoj volji naš Spasitelj je podnio
smrt na križu da otkupi sve ljude.
Daj da u ludosti križa upoznamo tvoju
mudrost i moć te u nebu postignemo
vječno otkupljenje. Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, ova žrtva na oltaru križa
oduzela je grijehe svijeta:
daj da i nas oslobodi svake krivnje,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Iv 12,32

A ja kad budem uzdignut sa zemlje
sve ću privući k sebi, govori Gospodin.

Popričesna molitva

Gospodine Isuse Kriste,
ti si nas otkupio svojim križem,
stablom života,
i okrijepio ovom svetom gozdom.
Molimo te, privedi nas k slavi uskrsnuća,
koji živiš i kraljuješ u vijeke vjekova.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 503 Mi treba da se hvalimo
ili: 207.1 Prigni se svako koljeno
Otpjevni ps.: Ne zaboravite djela Božjih
(gl. prilog str. 38)
Prinosna: 207 Prigni se svako koljeno
(2. kitica)
Pričesna: 248 Zdravo Tijelo
Završetak: 480 O križu blagoslovljeni

Prvo čitanje

Br 21,4b-9

*Kad bi koga ujela ljutica, pogledao bi
na mjedenu zmiju i ozdravio.*

Čitanje Knjige Brojeva

U one dane: Narod putem postane
nestrpljiv. I počne govoriti protiv Boga
i protiv Mojsija: »Zašto nas izvedoste iz
Egipta da pomremo u ovoj pustinji? Nema
kruha, nema vode, a to bijedno jelo već se
ogadilo dušama našim.« Onda Gospodin
pošalje na narod ljute zmije; ujedale ih one,
tako te pomrije mnogo naroda u Izraelu.
Dođe narod k Mojsiju pa reče: »Sagriješili
samo kad smo govorili protiv Gospodina i
protiv tebe. Pomoli se Gospodinu da ukloni
zmije od nas!« Mojsije se pomoli za narod,
i Gospodin reče Mojsiju: »Napravi zmiju
i stavi je na stup: tko god bude ujedan,
ostat će na životu ako je pogleda.«

Mojsije napravi zmiju od mjedi i postavi je
na stup. Kad bi koga ujela ljutica, pogledao
bi u mjedenu zmiju i ozdravio.

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 78,1-2.34-38

Otpjev: Ne zaboravite djela Božjih!

Poslušaj, narode moj, moju nauku,
prikloni uho riječima usta mojih!
Otvorit ću svoja usta na pouku,
iznijet ću tajne iz vremena davnih.

Kad ih ubijaše, tražiše ga
i opet pitahu za Boga;
spominjahu se da je Bog hridina njihova
i Svevišnji njihov otkupitelj.

Ali ga opet ustima svojim varahu
i jezikom svojim lagahu njemu.
Njihovo srce ne bijaše postojano s njime
nit bijahu vjerni Savezu njegovu.

A on im milosrdno grijeh praštao
i nije ih posmicao;
često je gnjev svoj susprezao
da ne plane svom jarošću.

Kao što je Mojsije podigao zmiju u pustinji, u znak ozdravljenja, tako ima biti podignut Sin Čovječji. (M. Chagall)

Drugo čitanje

Fil 2,6-11

Ponizi sam sebe, zato Bog njega preuzvisi.

Čitanje Poslanice
svetoga Pavla apostola Filipljanima
Krist Isus, trajni lik Božji,
nije se kao plijena držao
svoje jednakosti s Bogom,
nego sam sebe »opljeni«
uzevši lik sluge,
postavši ljudima sličan;
obličjem čovjeku nalik,
ponizi sam sebe,
poslušan do smrti, smrti na križu.
Zato Bog njega preuzvisi
i darova mu ime,
ime nad svakim imenom,
da se na ime Isusovo prigne svako koljeno
nebesnika, zemnika i podzemnika.
I svaki će jezik priznati:
»Isus Krist jest Gospodin!« –
na slavu Boga Oca.
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Klanjamo ti se, Kriste, i blagoslivljamo te,
jer si po svojem svetom Križu otkupio svijet.

Evanđelje

Iv 3,13-17

Sin čovječji ima biti podignut.

Čitanje svetog Evanđelja po Ivanu
U ono vrijeme: Reče Isus Nikodemu:
»Nitko nije uzašao na nebo doli onaj
koji siđe s neba, Sin Čovječji.
I kao što je Mojsije podigao zmiju u pustinji
tako ima biti podignut Sin Čovječji
da svaki koji vjeruje, u njemu ima život vječni.
Uistinu, Bog je tako ljubio svijet
te je dao svoga Sina Jedinorođenca
da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne,
nego da ima život vječni.
Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu,
nego da se svijet spasi po njemu.«
Riječ Gospodnja.

Molitva vjernika

Braće i sestre, Krist je u svome posluhu nebeskome Ocu prihvatio put poniznosti i križa i tako bio uzdignut u Očevu slavu. U zahvalnosti za dar otkupljenja uputimo svoje molitve Kristu Gospodinu, zajedno kličući: *Kriste, usliši nas.*

1. Za Crkvu u svijetu: da svojim propovijedanjem i vjerodostojnim životom svakodnevno objavljuje veličinu tvoje ljubavi, iskazane na križu, molimo te.
 2. Za sve tvoje vjernike: da radosno žive dar krštenja te budu tvoja vjerna slika pred Ocem nebeskim i pred svim ljudima, molimo te.
 3. Za ljude koji zbog trpljenja ne osjećaju radost života: svojom pobjedom na križu ozdravi njihovu tjeskobu i daj im otkriti smisao križa, molimo te.
 4. Za nas ovdje okupljene: pomози nam da svakodnevno odabiremo put poniznosti te po snazi tvoga križa ljubimo sve ljude, molimo te.
 5. Za pokojnu braću i sestre: uzdigni ih k sebi i obdari ih životom vječnim, molimo te.
- Gospodine Isuse Kriste, ti si u svojoj vjernosti Očevoj volji prihvatio križ i smrt da bi nas oslobodio grijeha i smrti i doveo nas u Očev dom. Daj nam vjerno hoditi putem spasenja na koji si nas izveo i koji nam svakodnevno objavljuješ. Koji živiš.

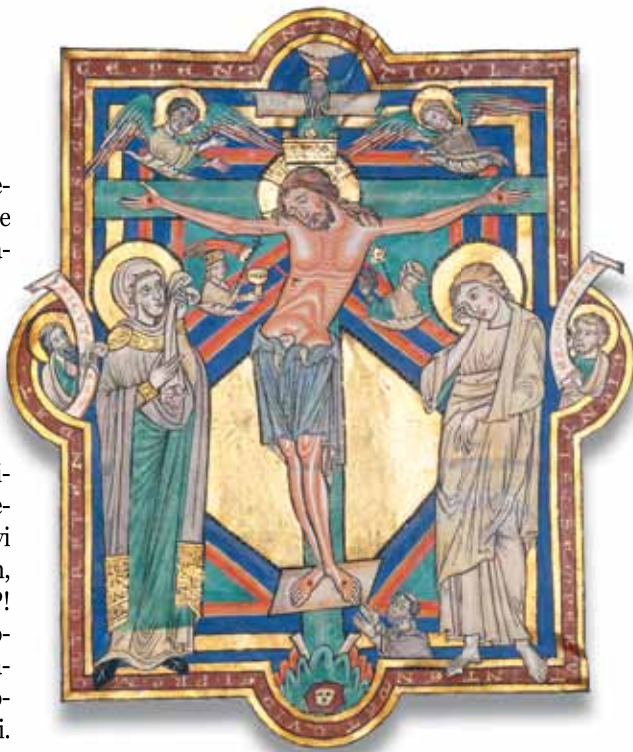
Ni križa više biti neće

Križ je do Isusa Krista bio oruđe za izvršenje smrtnih kazni, predviđeno za najteže zločince i nepopravljive buntovnike. Nakon Kralja židovskog postao je znakom spasenja. Stoga Crkva danas umjesto nedjeljnih molitava i čitanja uzima one izabrane za blagdan Uzvišenja svetoga Križa. Preko njih nam nastoji približiti misterij koji zanima ljude svih naraštaja. Svi smo izloženi različitim križevima i pitamo se o njihovu smislu. Osim osobnih, intrigiraju nas, a nerijetko i čine malodušnim, križevi tolikih nedužnih i slabih. Isto su se pitali i prvi kršćani tražeći smisao Kristova križa. Zašto je on, bez mane i grijeha, bio izložen sramotnoj smrti? Odgovor o veličini križa opjevali su u himnu koju je sveti Pavao uvrstio u svoju poslanicu Filipljanima kao poticaj da se i oni u međusobnim odnosima nadahnjuju na Kristovoj nesebičnoj ljubavi. On, vječni Bog, postao je pravim čovjekom u vremenu da vremenitog čovjeka učini dionikom božanstva u vječnosti.

Ispraviti i uspraviti pogled

Božje očovječenje i čovjekovo pobožanstvenjenje zanimalo je i Nikodema. Tamo noći u kojoj je došao k Isusu, Nazarećanin prosvjetljuje govoreći o dvostrukom uzdignuću: uzdignuću *na križ* i *na nebo*. Sin će Božji biti ponižen na križu, da bi Sin Čovječji bio uzvišen na nebu. Budući da je Nikodem učeni farizej, Isus ga podsjeća na Mojsijev čin uzdignuća mjedene zmije, opisan u prvom čitanju, objašnjavajući da Sin Čovječji mora biti *podignut* zbog 'zmije'. Zmija se prvi puta spominje u Knjizi postanka kao lukavija od drugih životinja jer njezina riječ ubija jednako kao i otrov. Ona čini zlo jer njezina laž iskrivljuje čovjekov pogled na Boga i potiče čovjekovu želju da ne bude viđen od Boga. Isusovo uzdignuće služi da čovjek vidi Boga u svojoj ljubavi i da se otkrije prava slika čovjeka.

Knjiga brojeva ne kaže da su zmije prestale ujedati, nego da svaki koji pogleda mjedenu zmiju biva spašen. Spasenje života počinje pogledom na

Krist postade poslušan do smrti na križu. Zato ga Bog preuzvise... (Evangelistar iz Speyera, oko 1220.)

sliku onoga što oduzima život. Otkriti što umanjuje životnost, znači početak kvalitetnijeg života. Tko pogleda u zmiju i otkrije tko je ona i što se skriva iza nje, taj živi. Tako će onaj tko u Isusu otkrije Spasitelja živjeti. Čovjek koji jasno vidi laž zmije i istinu križa, svojim djelima očituje djela Božja u svijetu.

Isus naučava da ne ulazi u smrt, nego da će sve uzdignuti sa zemlje, područja zmije, kako bi živjeli s njime. Sin nije došao suditi, nego upraviti pogled na više, da ne ostanemo 'u vlasti zmije', nego se okrenemo prema Bogu koji ljubi čitav svijet i ništa nije isključeno iz njegove ljubavi. Učinio je to preko drva križa podsjećajući nas da se čitava povijest spasenja odvija *između dva stabla*. Iako se za stablo spoznaje dobra i zla ne kaže da je u središtu rajskog vrta, ono se takvim nametnulo nakon zmijskih riječi upućenih Evi. Stablo života postalo je sporedno. Isus pokazuje što je bitno, a što sporedno. Često se zbog životnih sitnica izgubi sami smisao života. On dolazi *da svi život imaju u izobilju*.

Stablo života

Da bi sprao ljagu jednog stabla, Isus umire na drugom. Mogao je umrijeti na različite načine, ali izabrao je drvo križa da nas podsjeti na njegovu simboliku. Svi smo mi poput stabla ukorijenjeni u osobnu prošlost i tijekom generacija sve do početaka čovječanstva i svega stvorenja. Ukorijenjeni smo u povijest grijeha, ali i spasenja. Oblik križa očituje kozmičku dimenziju spasenja. Svojim krakovima obuhvaća čitav svemir. Šireći ruke na križu Isus je sve ljude sabrao u jedan narod. Očitovao je širinu, dužinu, visinu i dubinu ljubavi koja nadilazi svako shvaćanje. Bog je s ljubavlju stvarao i s ljubavlju želi sve spasiti, pa čak i preko križa. Križ je riječ ljubavi, najintimnije očitovanje Božjega srca. U njemu se otkriva istina o čovjeku i Bogu. Bog je u svome Sinu solidaran sa svakim poniženim, prezrenim, odbačenim. Bitna mu je svaka osoba, bila na vrhu ili na dnu, desno ili lijevo. On je došao potražiti ono što je izgubljeno.

Smisao križa

Iako slavimo križ, mi nismo oni koji ga traže. Patnja, bol i razni križevi prečesto su nam nametnuti. U Kristovu križu mi otkrivamo da Bog nije uklonio križ iz svijeta nego ga prihvatio i pokazao da

ima smisla. Križ je postao mjesto na kojemu nam je postao najbliži. Tu je bio slab kao i mi. Na križu je vapio: *Bože moj, zašto si me ostavio!* Prije toga molio je: *Ako je moguće neka me mimoiđe!* No, tu je također kazao: *Oče neka bude tvoja volja.* Zato i mi imamo pravo moliti: *Neka nas mimoiđu razni križevi!* Možemo osjećati napuštenost i zazivati: *Bože, zašto si nas napustio?!* Ali zahvaljujući Kristovu križu možemo kazati: *Oče, neka bude tvoja volja!* Mi znamo da Isus nije ostao na križu. Križ nije kraj. Nakon Velikog petka, došlo je i uskrsno jutro. Raspelo je tako amblem uskrsnuća koji nas podsjeća da ćemo noseći svoj križ za njim i umirući s njime, zajedno s njime živjeti i privlačiti ljude k njemu. Stoga se Kristova križa sjećamo tijekom cijeloga života. U tom smo znaku kršteni. Njime počinjemo i završavamo svaki svoj dan, svoje objede, svoja djela... Križ nam stoji i nad grobom nakon smrti kao podsjetnik da u tom znaku susrećemo Gospodina. Mi ne slavimo križ jer je na njemu mučen i umro Sin Božji, nego zato jer je na njemu pobijedio. Njegove jednom na križu raširene ruke ostale su zauvijek otvorene da sve ljude privuku k sebi i dovedu do vječne radosti, gdje više neće biti nikakve patnje, muke ni križa.

Slavko Šlišković

ODJECI Riječi

*Bog je tako ljubio svijet da je poslao svoga Sina...
»Svijet« je u Ivanovu rječniku izraz koji obuhvaća ljude, sve bez izuzetka. Bog ljubi svijet. Ta je ljubav polazište svemu: i našem životu i Isusovu križu.*

Biti iste misli s Kristom

uz: Fil 2,6-11

Pavao poziva vjernike da budu složni, jednostušni, da budu »jedne misli« (Fil 2,2), te ih potiče da »u poniznosti jedni druge smatraju višima od sebe« (2,3). To je moguće postići samo usklađujući način razmišljanja s onim Kristovim. Zato i kaže: »Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu« (2,5), a potom započinje slavni hvalospjev Kristovu poniženju i uzvišenju (2,6-11). Krist je opisan kao »trajni lik Božji« (2,6), čime se podsjeća na svojstva koja pripadaju njegovoj božanskoj naravi. On se tih svojstava dragovoljno odrekao te je postao *sličan ljudima*, »sluga«, ponižen do smrti na križu (2,8). To je dno njegova poniženja, ali i početak uzvišenja. Pavao, dakle, poziva kršćane da usvoje takvo mišljenje, da se »oplijene«, »isprazne«, kao što je to učinio Krist.

Darko Tepert

Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu

21. rujna 2008.

Ulazna pjesma

Ja sam spasenje naroda, govori Gospodin.
Iz koje god nevolje zavape k meni,
ja ću ih uslišiti, i bit ću Bog njihov zauvijek.

Zborna molitva

Bože, sav si svoj zakon
sveo na ljubav prema tebi i bližnjemu.
Daj da vršimo tvoje zapovijedi
i postignemo vječni život.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, primi darove svoga naroda
da nebeskim otajstvima postignemo
što vjerom i djelom ispovijedamo,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 119,4-5

Naredbe si svoje dao da se brižno čuvaju.
O, kad bi čvrsti bili putovi moji
da tvoja čuvam pravila!

Popričesna molitva

Gospodine, ti nas hraniš svojim otajstvima.
Odgajaj nas neprestano
uredbama svoga milosrđa,
da plodove otkupljenja donosimo
i u otajstvima i u vladanju,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 167.1 O Stvoritelju ljudi
Otpjevni ps.: 124 Blizu je Gospodin svima
(gl. prilog str. 39)
Prinosna: 167.2 O Stvoritelju ljudi
Pričesna: 186 Sva ljubavi mi, Isuse
Završetak: 607 Marijo, slatko ime

Prvo čitanje

Iz 55,6-9

Misli vaše nisu moje misli.

Čitanje Knjige proroka Izaije
Tražite Gospodina dok se može naći,
zovite ga dok je blizu!
Nek bezbožnik put svoj ostavi,
a zlikovac naume svoje.
Nek se vrati Gospodinu koji će mu se smilovati,
k Bogu našem jer je velikodušan u praštanju.
Jer moje misli nisu vaše misli
i puti moji nisu vaši puti, govori Gospodin.
Visoko je iznad zemlje nebo:
tako su visoko puti moji iznad vaših putova,
i misli moje iznad vaših misli.
Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 145,2-3.8-9.17-18

*Otpjev: Blizu je Gospodin,
svima koji ga prizivlju.*

Svaki ću dan tebe slaviti,
ime ću tvoje hvaliti uvijek i do vijeka.
Velik je Gospodin i svake hvale dostojan,
nedokučiva je veličina njegova!

Milostiv je i milosrdan Gospodin,
spor na srdžbu, bogat dobrotom.
Gospodin je dobar svima,
milosrdan svim djelima svojim.

Pravedan si, Gospodine,
na svim putovima svojim
i svet u svim svojim djelima.
Blizu je Gospodin svima koji ga prizivlju,
svima koji ga zazivaju iskreno.

Drugo čitanje

Fil 1,20c-24.27a

Meni je živjeti Krist.

Čitanje Poslanice
svetoga Pavla apostola Filipljanima
Braćo: Krist će se uzveličati u mome tijelu,
bilo životom, bilo smrću. Ta meni je živjeti
Krist, a umrijeti dobitak! A ako mi živjeti u
tijelu omogućuje plodno djelovanje, što
da odaberem? Ne znam! Pritiješnjen sam

Poučavaše učenike o Kraljevstvu nebeskom.
(Evangelistar iz Speyera, oko 1220.)

od ovoga dvoga: želja mi je otići i s Kristom biti jer to je mnogo, mnogo bolje; ali ostati u tijelu potrebnije je poradi vas. Samo se ponašajte dostojno evanđelja Kristova. Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

usp. Dj 16,14b

Otvori, Gospodine, srce naše
da se priklonimo riječima Sina tvoga!

Evanđelje

Mt 20,1-16a

Zar je oko tvoje zlo što sam ja dobar?

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju

U ono vrijeme: Reče Isus svojim učenicima ovu prispodobu:

»Kraljevstvo je nebesko kao kad domaćin rano ujutro izađe najmiti radnike u svoj vinograd. Pogodi se s radnicima po denar na dan i pošalje ih u svoj vinograd. Izađe i o trećoj uri i vidje druge gdje stoje na trgu besposleni pa i njima reče: 'Idite i vi u moj vinograd pa što bude pravo, dat ću vam.' I oni odoše. Izađe opet o šestoj i devetoj uri te učini isto tako. A kad izađe o jedanaestoj uri, nađe druge gdje stoje i reče im: 'Zašto ovdje stojite vazdan besposleni?' Kažu mu: 'Jer nas nitko ne najmi.' Reče im: 'Idite i vi u vinograd.'

Uvečer kaže gospodar vinograda svojemu upravitelju: 'Pozovi radnike i podaj im plaću počevši od posljednjih pa sve do prvih.' Dođu tako oni od jedanaeste ure i prime po denar. Pa kada dođu oni prvi, pomisle da će primiti više, ali i oni prime po denar. A kad primiše, počеше mrmljati protiv domaćina: 'Ovi posljednji jednu su uru radili i izjednačio si ih s nama, koji smo podnosili svu tegobu dana i žegu.'

Nato on odgovori jednomu od njih:

'Priatelju, ne činim ti krivo. Nisi li se pogodio sa mnom po denar? Uzmi svoje pa idi. A ja hoću i ovomu posljednjemu dati kao i tebi. Nije li mi slobodno činiti sa svojim što hoću? Ili zar je oko tvoje zlo što sam ja dobar?' Tako će posljednji biti prvi, a prvi posljednji.«
Riječ Gospodnja.

Molitva vjernika

Braćo i sestre, molitvom se obratimo Bogu Ocu, koji nas ne uslišava po našim zaslugama nego po obilju svoje dobrote.

1. Prodahni svoju Crkvu žarom vjere i pouzdanja u tebe te bude zajednica onih koji životom svjedoče tvoju prisutnost u svijetu, molimo te.
2. Svoju Crkvu, nazvanu tvojim vinogradom, obdari vrijednim radnicima koji će se radovati samo tvojoj plaći na nebesima, molimo te.
3. One koji gospodare ljudskim radom nadahni istinskom pravednošću da svakome radniku udijele zasluženu plaću, molimo te.
4. Blagoslovi naš rad i naša nastojanja u izgradnji ovoga svijeta i pomози da, unapređujući zemaljski život, svakim danom rastemo u spoznanju tebe i tvoje dobrote, molimo te.
5. Svima koji dovršiše dane zemaljskoga života budi vječna nagrada u tvome nebeskom kraljevstvu, molimo te.

Bože i Oče naš, ti svojom dobrotom nadilaziš svako naše nastojanje i sve preobražavaš u dobro. Oslobodi nas tjeskobne navezanosti na dobra ovoga svijeta i učini nas radosnim graditeljima tvoga vječnoga kraljevstva. Po Kristu.

Nesličnost s Bogom

Moje misli nisu vaše misli i puti moji nisu vaši puti... Tim riječima prorok Izaija, prenoseći Božji prijekor izabranom narodu, na jednostavan način pojašnjava ono što teološka misao izriče tvrdnjom da *pored svake sličnosti između Stvoritelja i stvorenja postoji još veća nesličnost*. Svaka analogija u govoru, svaka sličnost u uspoređivanju upućuje na još veću nesličnost. Kada kažemo da je Bog istinit, dobar, milosrdan, pravedan onda znamo da ovi pojmovi primijenjeni na Boga, premda izriču karakteristike koje su nam svima poznate jer su i naše ljudske, nadilaze sve naše spoznajne i osjećajne sposobnosti predočavanja. Božja istinitost, dobrota, milosrđe i pravednost nadilaze naše shvaćanje tih pojmova i njihovih značenja.

Pogled iz drukčijosti

Istinu o drukčijosti koja određuje Boga u odnosu na ljude olako zaboravljamo. U govoru o Bogu pokušavamo se izraziti svojim ljudskim spoznajama i

iskustvima pa u tome govoru o Božjoj istini, dobroti, milosrđu i pravednosti te pojmove ne primjenjujemo analoški nego univočno. Stavljamo istoznačnicu između našega iskustva, naših misli i naših putova i Božjeg iskustva, misli i putova. Svodimo Boga na razinu vlastitoga mišljenja i iskustva. Ne možemo se odmaknuti od samih sebe. I pri tome očekujemo da se Bog ponaša onako kako mi mislimo i osjećamo.

Utjelovljeni izričaj veće nesličnosti u gotovo identičnoj sličnosti jest Isus Krist. Bio je nama u svemu jednak, osim u grijehu, jedan od nas, pravi čovjek. U njegovoj sličnosti nama, u njegovoj potpunoj predanosti za nas, u njegovoj 'oplijenjenosti' od svake vlasti i moći otkriva se i potpuna drukčijost, nesličnost, koja govori i svjedoči o tome da je Krist pravo lice Boga. Ona se očitovala u njegovu životu koji nam je u mnogočemu neshvatljiv i neprihvatljiv ako ga razumijevamo na temelju naših misli i našega iskustva. Nju se spoznaje jedino na temelju nemjerljive Božje ljubavi koje je Krist izričaj i svjedok.

U vinogradu, slici Kraljevstva, ljubav nadvisuje zasluge.

U jednom od svojih »Dijaloga« sveta Katarina Sijenska piše da će svakome biti dana nagrada *po mjeri ljubavi*, a ne po mjeri i djelovanju vremena ili po mjeri vlastitoga mišljenja i iskustva. O tome i o toj nemjerljivosti i nesličnosti govori nam današnje evanđelje. Nagrada koja se »uvečer«, na kraju dana, daje radnicima nije mjerena ni vremenom, ni učinkom, ni zaslugama, pa ni uloženim trudom. Evanđelje svjedoči da mjerilo nije vrijeme, nije prostor. Nagrada i plaća daju se *po mjeri ljubavi*. Mjerilo nije čak ni naša tvrdnja da vjerujemo, da smo bolji, da smo vjerni, nego, kako kaže sveta Katarina, mjerilo je »poslušnost u ljubavi«.

Ljubav uvijek nadvisuje zasluge. Ona nije plaća. Ona je uvijek *nagrada*, neovisno o zaslugi. Poslušnost u ljubavi povezuje sličnost i nesličnost u jedan vez. Ona omogućuje da među njima postoje protočnost i povezanost. A ona, poslušnost u ljubavi, otkriva i snagu paradoksa.

Taj posluš svjedoči da, po riječima Grgura Velikoga, mnogi dolaze do vjere, ali malo njih do kraljevstva nebeskog. »Evo glas sviju viče 'Kriste', ali život svih ne govori to isto. Koliko više slijede Boga i riječi, toliko se više udaljavaju praktičnim životnim vladanjem. Takvih, predraga braćo, vidite mnogo u Crkvi, ali ne trebate ih nasljedovati niti zdvajati (o njihovom spasenju). Vidimo ono što svatko jest, ali ne znamo što će biti sutra.« (Grgur Veliki, *Hom. XIX*)

Nesličnost nije napuštenost, nego prostor ljubavi

Stoga mnogi za koje nam se čini da su, u odnosu prema Bogu, iza nas, pretiču nas u ljubavi i dobroti, u zauzetosti i traženju, pa i težnji da susretnu Boga. Nisu sigurni u svoju plaću, nisu sigurni ni jesu li je zaslužili, ali čekaju da ih Bog pozove i da postanu radnici u vinogradu. »Neka nitko ne očajava nad bližnjim, kojega je možda vidio kako leži u grijesima, jer ignorira bogatstvo Božjeg milosrđa.«

Svaka je nesličnost veća od svake sličnosti. Tako Bog po Kristu i u Kristu oblikuje prostor neizmjerne ljudske slobode, uzima nam iz ruke sigurnost u djelo vlastitih ruku, sigurnost u vlastite spoznaje, u vlastite putove i iskustva kako bi nas stavio u ruke svoga milosrđa, u ruke svoje ljubavi i pravednosti koja se ne može mjeriti ničim ljudskim, a pokazuje se upravo u Isusu Kristu. To je dar slobode ne samo za nas, nego za svakoga našeg bližnjeg. To je izričaj nade da nitko neće biti izgubljen. To je put koji omogućuju obraćenje i pokazuje tko je naš Bog. Onaj koji kroz sličnost pokazuje svoju drugačijost, ali koji nas i poziva da u nesličnosti naših poziva, vjere, životnih priča, otkrijemo da nas Bog sve ljubi jednakom sličnošću. I da ta ljubav ne treba biti izvor mrmljanja, izvor traženja vlastitih prava i prednosti pred drugima, nego izvor nade i radost jer nas Bog sve ljubi i poziva na suradnju u izgradnji kraljevstva nebeskog.

Željko Tanjić

ODJECI Riječi

Domaćin vinograda, Krist, izlazi i zove radnike u svoj vinograd, bez prestanka: ujutro, o podne, poslijepodne, predvečer... Ne prestaje zvati k sebi sve koji »stoj« i svima kaže: »Idite i vi u moj vinograd«. On »izlazi« i »šalje«, u želji da nitko ne »ostane« izvan vinograda. (C. T.)

Meni je živjeti Krist

uz: Fil 1,20c-24.27

Pavao je smrt prosudio kao dobitak. Poslije te prosudbe »okreće se« i preobražava »životu u tijelu«. Zemaljski život zadobiva novi smisao i nove zadaće. Tako mu se omogućuje daljnje apostolsko djelovanje. To djelovanje mora biti plodno i zadaća je vjerovjesnika i dušobrižnika djela kojemu je začetnik Bog (usp. *Fil 1,6*), odnosno Krist (usp. *Fil 2,30*). Ali to Božje djelo ipak treba i ljudsku suradnju. Pavao želi ponovno poduzeti tu zadaću suradnje; stoji pred važnom odlukom jer je u zatvoru. Apostol želi umrijeti, tj. »biti s Kristom«. Za tim intenzivnim zajedništvom s Kristom Pavao najviše čezne. Ostati na zemlji je potrebno za napredak i za radost vjere ne samo Filipljana nego i svih ostalih kršćana. Napredak se tiče evanđelja, vjere i zajedničkoga života (usp. *Fil 1,12*). Ponašanje kršćana koje je dostojno evanđelja Kristova donosi radost koja je ukorijenjena u vjeri.

Mario Cifrak

Dvadeset i šesta nedjelja kroz godinu

28. rujna 2008.

Ulazna pjesma

Dn 3,31.29-30.43.42

Sve što si poslao na nas, sve što si nam učinio, Gospodine, pravedno si učinio. Nismo čuvali naredbe tvoje, ali proslavi ime svoje, Gospodine: postupaj s nama po blagosti svojoj, po velikoj ljubavi svojoj!

Zborna molitva

Bože, ti svoju svemoć očituješ najviše praštanjem i milosrđem. Budi nam uvijek milostiv da težimo za obećanim dobrima i uđemo u vječno zajedništvo s tobom. Po Gospodinu.

Darovna molitva

Milosrdni Bože, nek ti ovaj naš prinos bude drag da nam otvori izvor svakog blagoslova, po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

1Iv 3,16

Po ovom smo upoznali ljubav: on je za nas položio život svoj, pa smo i mi dužni živote položiti za braću.

Popričesna molitva

Bože, ovim otajstvom naviještamo smrt Gospodnju. Obnovi nam duh i tijelo da spremno prihvatimo trpljenje s Kristom te budemo njegovi subaštinici u slavi, koji živi i kraljuje u vijeke vjekova.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 227 O silni, jaki Bože (1. kitica)
 Otpjevni ps.: 96 Spomeni se, Gospodine
 Prinosna: 227 O silni, jaki Bože (2. kitica)
 Pričesna: 244 Odzivam se, Isuse
 Završetak: 601 Marijo, o nado ljudi

Prvo čitanje

Ez 18,25-28

Ako se bezbožnik odvрати od svoje bezbožnosti, živjet će i neće umrijeti.

Čitanje Knjige proroka Ezekiel
 Ovo govori Gospodin:
 »Vi velite: 'Put Gospodnji nije pravedan!'
 Čuj, dome Izraelov:
 Moj put da nije pravedan?
 Nisu li vaši putovi nepravedni?
 Ako li se pravednik odvрати od svoje pravednosti i stane činiti nepravdu, pa zbog toga umre, umrijet će zbog nepravde što je počinio. A ako se bezbožnik odvрати od svoje bezbožnosti što je bijaše činio, pa stane vršiti moje pravo i pravicu, živjet će i neće umrijeti. Jer je uvidio i odvratio se od svojih nedjela što ih bijaše počinio, živjet će i neće umrijeti.«
 Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 25,4b-9

Otpjev: Spomeni se, Gospodine, svoje nježnosti!

Pokaži mi, Gospodine, putove svoje, nauči me svojim stazama! Istinom me svojom vodi i pouči me jer ti si Bog, moj Spasitelj.

Spomeni se, Gospodine, svoje nježnosti i ljubavi svoje do vijeka.

Spomeni me se po svojoj ljubavi – radi dobrote svoje, Gospodine!

Gospodin je sama dobrota i pravednost: grešnike on na put privodi. On ponizne u pravdi vodi i uči malene putu svome.

Obećanje i dvojbica pred odlaskom u Očev vinograd.

Drugo čitanje *(kraća verzija)* Fil 2,1-5

Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu.

Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Filipljanima
Braćo: Ima li u Kristu kakve utjehe, ima li kakva ljubazna bodrenja, ima li kakva zajedništva Duha, ima li kakva srca i samilosti, ispunite me radošću: složni budite, istu ljubav njegujte, jednodušni, jedne misli budite; nikakvo suparništvo ni umišljenost, nego – u poniznosti jedni druge smatrajte višima od sebe; ne starajte se samo svaki za svoje, nego i za ono što se tiče drugih! Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu.
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja Iv 10,27

Ovce moje slušaju glas moj, govori Gospodin, ja ih poznajem i one idu za mnom.

Evanđelje Mt 21,28-32

Predomisli se i ode. Carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje.

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Reče Isus glavarima svećeničkim i starješinama narodnim: »Što vam se čini? Čovjek neki imao dva sina. Priđe prvomu i reče: 'Sinko, hajde danas na posao u vinograd!' On odgovori: 'Neću!' No poslije se predomisli i ode. Priđe drugomu pa mu reče isto tako. A on odgovori: 'Evo me, gospodaru!' i ne ode. Koji od te dvojice izvrši volju očevu?« Kažu: »Onaj prvi.« Nato će im Isus: »Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje! Doista, Ivan dođe k vama putem pravednosti i vi mu ne povjerovaste, a carinici mu i bludnice povjerošaše. Vi pak, makar to vidjeste, ni kasnije se ne predomisliste da mu povjerujete.«
Riječ Gospodnja.

Molitva vjernika

Braćo i sestre, molitvom se obratimo nebeskome Ocu koji nas šalje da budemo graditelji njegova Kraljevstva i svjedoci njegova spasenja svakome čovjeku. Molimo zajedno:
Budi s nama, Gospodine!

1. Ne dopusti, Gospodine, da u tvojoj Crkvi ponestane zanosa za vjerno naviještanje evanđelja i za radosno služenje braći ljudima, molimo te.
2. U svim svojim vjernima probudi odgovornost za izgradnju kršćanskoga društva u kojem će ljubav ujedinjavati sve ljude, molimo te.
3. Sve odgojitelje i učitelje djece i mladih u našem društvu prodahni ljubavlju prema Istini koja pobjeđuje svako zlo i grijeh, molimo te.
4. Okrijepi nas, Gospodine, kad posustanemo na putu evanđelja, podigni nas kad pod grijehom poklekne i obnovi nam želju da te još više ljubimo, molimo te.
5. Otvori nam, Gospodine, oči vjere da prepoznamo bližnje koji su potrebni naše pomoći i ljubavi, molimo te.

Upravlja i vodi, Gospodine, svoj narod putem spasenja. Tvoja blizina nek nam bude snaga koja će preobražavati naš svagdašnji život u zbilju tvoga Kraljevstva. Po Kristu.

Uvjerljiva pretvorba odgovora 'ne' u 'da'

Pостоje ljudi koji odgovaraju odgovorom 'da', ne razumjevši čemu daju potvrđan odgovor, a postoje i oni koji – puno dosljednije, časnije i vjernije – odgovaraju niječno, jer nisu sasvim uvjereni u nešto, jer nisu sigurni te pokušavaju bolje razumjeti što se traži. No, u dnu se nalazi puno složenije pitanje od običnoga svagdanjega posla. Teško se, naime, odreći *religije zaslugā* i vjerovati u *darovanost Božje ljubavi*; toliko teško da olako prihvaćamo čak i izgovorenu riječ 'darovanost' u kojoj Božja ljubav kao da ne pronalazi odjeka sa stvarnim značenjem. Reći Bogu 'da' znači odreći se vlastitih razmišljanja i prihvatiti misli »koje nisu naše misli« i ići putovima koji nisu naš izbor (usp. Iz 55,8); odreći se tako da odricanje i otkriće postaju životne istoznačnice. Jedan 'ne' koji postaje 'da' – istinska mogućnost obrata.

Među prognanicima u Babilonu trajno je tinjalo pitanje o krivcima za tragediju naroda. Pronašli su ih u drugima, u prijašnjim naraštajima koji su griješili. Poput pripjeva se nametnula misao o tome da su oci jeli kiselo grožđe, a sinovima trnu zubi (usp. Ez 18,2). Zamagljena su obzorja budućnosti: daleko od Jeruzalema, lišeni svetoga mjesta za žrtve okajnice, ostavljeni u samoći beznadnosti. Prorok Ezekiel ne dijeli rašireno mišljenje. Grih, doduše ima svoje posljedice i na one koji ga nisu počinili, ali doziva u svijest i u naše življenje istinu da postoji mogućnost postati drukčijim; da je moguće prekinuti lanac malodušnosti i bezizlaznosti. Ljudski 'ne' u grijehu nije nikada beskonačan. Njegova konačnost pokazuje da se udaljavanjem od njega dolazi do izvora života. Na taj se način nerijetko na čelu nađu oni koji su bili predmetom prijevira. Obraćanje je obrat u više smjerova.

Potvrđna vrijednost niječnoga odgovora

U svojoj prisposobi Isus govori da su Bogu draži oni koji prihvate Božju riječ, pa makar i kasnije, pa makar izgledalo da su Bogu okrenuli leđa, a u duši ipak nose iskru koja ih uznemiruje i koja ih tjera da se vrate na pravi put. Židovski su se svećenici i pismoznanci smatrali pravednima pred Bo-

gom, te ih je Isus usporedio s onim sinom koji je obećao, svečano, glasno, naravno tako da svi čuju, ali nije učinio ništa da bi pokazao vjerodostojnost obećanja. A oni koji su prvotno rekli 'ne', tj. oni koje su drugi smatrali nečistima i nedostojnima, obratili su se i pošli za Isusom. Isusu su draži takvi. Isus je i Židove htio vratiti mudrosti koja izvire iz njihove baštine. Naime, u židovstvu jedna lijepa rabinska izreka veli: *Pravednici obećaju malo, a rade puno, a bezbožnici govore puno, ali ne čine gotovo ništa.*

Ulazeći u puni smisao svetopisamskoga teksta, mi danas trebamo čitati snažnu kritiku ne židovstva, već onoga 'kršćanstva' koje je napuhnuto riječima i svečanim izjavama, ali je prazno u svojoj uvjerljivosti činā. Kako li je svijet samo gladan riječi koje čuvaju svoj smisao i gladan znakova koji znače; iza kojih stoje istina i stvarni sadržaj! Ono što u konačnici vrijedi jest ljubav prema Bogu iz koje nastaje kruh, razlomljen i podijeljen sa siro-

... a Trs čeka da riječi obećanja postanu djelima.

mašnima, istina darovana onomu koji susreće samo laž te iskreni plač s onima koji su siti prijezira. Reći će netko da je toga na svijetu uvijek premalo. Istina je, ali to za kršćanstvo ne smije biti isprika.

Prečesto se nagrađuju osmijesi, duboki nakloni i odobravanja, čak tamo gdje je to odobravanje obična laž. Onomu koji sve obećava, odobrava i 'lijepo govori' redovito se odaje poštovanje i divi mu se, a onoga koji se bori za dobro i čiji je odgovor i njemu samomu muka, zanemaruje se i nastoji ga se odstraniti. Na sreću, Otac vodi brigu o onomu što slijedi. On običava gledati kamo to vode riječi i na što se stavljaju dlanovi nakon prisege i čime su zauzete ruke nakon pljeska i naklona.

Drugi je sin pošao težim i neugodnijim putem. On se, mogli bismo reći, sukobljava sa zapovijedi. No, nakon toga odgovara, očeva ga riječ i dalje dira i ta ga riječ dovodi do kajanja. Osjeća da ga otac voli. Jean Racine u svojem djelu *Andromah* kaže: *Il faut se croire aimé, pour se croire infidèle.* (»Potrebno se smatrati ljubljenim, da bi se moglo smatrati nevjernim.«) Ne zaboravimo da bi se na ovo evanđelje mogla nadovezati Isusova rečenica koja kaže: »Neće ući u kraljevstvo nebesko oni koji samo govore: Gospodine, Gospodine!« Ovo evanđelje otkriva prebrza i prejednostavna odobravanja koja ne govore ništa, ne koštaju ništa, ali postaju nijekanje kad se traži kršćanska ozbiljnost.

Postoje još dva sina

Isus ih nije izravno spomenuo, ali postoje još barem dva oblika odgovora, dva 'sina' koja je dobro primijetiti. Najprije onaj koji ne kaže ni 'da' ni 'ne', nego rabi složenije oblike: 'ali', 'ipak', 'možda'... On je spreman dugotrajno raspravljati o svemu; spreman je zauzeti se »kako bi drugi...«; raspoloživ je učiniti nešto »ako bi...«; biti prisutan, »ali...«; presretan je što može pomoći »no, nažalost...«; ne povlači se, »osim...«. Vjerujem da su vam poznati ljudi koji mogu beskrajno dugo zasjedati, tumačiti, dodavati začim u 'životnu juhu' prema željama; ljudi koji se znaju ispričavati, pronaći opravdanja, tražiti dobra rješenja... Osobito ako mogu posao prebaciti na druge.

Zatim postoji i četvrti odgovor, a to je *šutljivost*. Najčešće se radi o onima koji ne znaju lijeпо govoriti, ali imaju osjetljivo uho i oko, da bi primijetili što treba učiniti. Bolje: što on treba učiniti. Dostatno je da mu Otac kaže o kojemu je vinogradu riječ. On zna što mu je činiti, da bi se mogla izvući makar i skromna berba. On voli polja na kojima se treba sagnuti i raditi. To je dijete šutnje, sklon glagol *trebati* i imenicu *dužnost* uvijek prihvatiti i izgovarati u sadašnjemu vremenu i u prvomu licu jednine. Takvih je sinova premalo: rođenih iz šutnje svoje grješnosti i odraslih u radosti Božjega dara milosrđa.

Ivan Šaško

ODJECI Riječi

Prispodoba ne dijeli ljude na one koji čine i one koji govore, nego govori o podijeljenosti u čovjeku između govoriti i činiti. I jedan i drugi sin su u sebi podijeljeni. Potrebno je obraćenje iznutra, ozdravljenje nutarnje podijeljenosti, oduševljenje koje će biti praćeno djelima. (C. T.)

Krist – temelj zajedništva

uz: Fil 2,1-11

Traži se jedinstvo članova kršćanske zajednice. Četiri stvari stavlja Pavao pred Filipljane: utjehu, ljubazno bodrenje, zajedništvo Duha, srce i samilost (usp. Fil 2,1). Utjeha se može razumjeti kao ohrabrenje zbog već postignutog, ali se ne ispušta iz vida ni navještaj spasenja koji treba nastaviti privlačeći ljude Kristu. Temelj i pretpostavka utjehe jest »događaj Krist« jer se utjeha u njemu prepoznaje. Bodrenje ima svoj temelj u ljubavi. Utjeha i ljubazno bodrenje govore o dušobrižničkom stavu apostola prema zajednici, a slijede ih zajedništvo Duha, srce i samilosti, na čemu se izgrađuje unutarnja povezanost kršćanske zajednice. Duh je naime onaj u kojem svi imaju udio, a srdačna ljubav puna smilovanja pripada Bogu. Ta ljubav se želi proširiti na sve ljude i odrediti njihov uzajamni odnos (usp. Fil 1,8).

Mario Cifrak

Ne zaboravite djela Božjih

Otpjevni psalam za blagdan Uzvišenja sv. Križa

Stipica Grgat

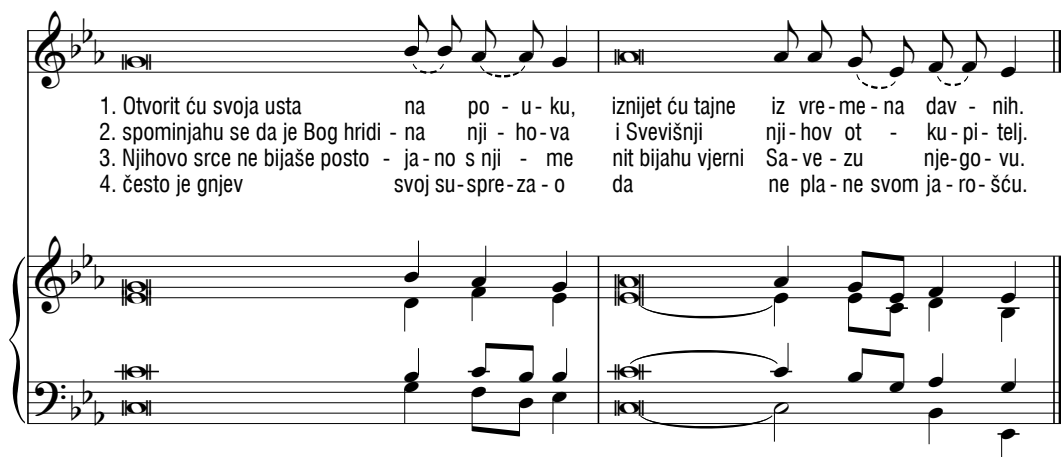

Ne za - bo - ra - vi - te, ne za - bo - ra - vi - te dje - la Bo - žjih.

Ps 78

1. Poslušaj, narode moj, mo - ju na - u - ku, prikloni uho riječima u - sta mo - jih!
 2. Kad ih ubijaše tra - ži - še ga, i opet pita - hu za Bo - ga;
 3. Ali ga opet ustima svo - jim va - ra - hu i jezikom svojim laga - hu nje - mu.
 4. A on im milosrdno grije - he pra - šta - o i nije ih po - smi - ca - o;

1. Otvorit ću svoja usta na po - u - ku, iznijet ću tajne iz vre - me - na dav - nih.
 2. spominjahu se da je Bog hridi - na nji - ho - va i Svevišnji nji - hov ot - ku - pi - telj.
 3. Njihovo srce ne bijaše posto - ja - no s nji - me nit bijahu vjerni Sa - ve - zu nje - go - vu.
 4. često je gnjev svoj su - spre - za - o da ne pla - ne svom ja - ro - šću.

Blizu je Gospodin svima

Otpjevni psalam za 25. nedjelju kroz godinu

Stipica Grgat

Bli - zu je Go - spo - din svi - ma ko - ji ga pri - zi - vlju!

Ps 145

1. Svaki ću dan te - be sla - vi - ti, ime ću tvoje hvaliti u - vijek i do - vije - ka.
2. Milostiv je i milosr - dan Go - spo - din, spor na srdžbu, bo - gat do - bro - tom.
3. Pravedan si, Gospodine, na svim puto - vi - ma svo - jim. i svet u svim svo - jim dje - li - ma.

1. Velik je Gospodin i svake hva - le do - sto - jan, nedokučiva je veli - či - na nje - go - va!
2. Gospodin je do - bar svi - ma, milosrdan svim dje - li - ma svo - jim.
3. Blizu je Gospodin koji ga pri - zi - vlju, svima koji ga zaži - va - ju i - skre - no.

Gdje dijeliti pričest?

Poštovani Uredniče, u člancima iz prošloga broja ŽV, posvećenoga temi euharistije, na više mjesta čitam o »euharistijskome stolu«. Kako, međutim, u oltaru raspoznati euharistijski stol kad se pričest dijeli posvuda (pred oltarom, kroz crkvu, na pjevalištu, ispred crkve...), samo ne za oltarom?

don Alojzije Bavčević

Način na koji vjernici pristupaju pričesti uvelike ovisi o njihovu shvaćanju samoga slavlja euharistije te o poimanju njihove liturgijske zadaće u liturgiji Crkve. Obredne neprikladnosti koje se zamjećuju u liturgijskoj praksi nerijetko su pokazatelj nedostatnoga poznavanja smisla obrednih čina i teološkoga značenja koje oni u sebi nose i darivaju. Stoga je u liturgijskome pastoralu, koji bi trebao težiti k iskustvu slavljenoga spasenja, uvijek ispravniji put poniranja u Otajstvo i učenja od njega, negoli put isticanja obrednih odredaba. Odgovor na pitanje »Gdje je u liturgijskome prostoru 'prikladno' mjesto za pričest« pružit će nam sama 'logika' euharistijskoga slavlja.

Kad se kaže, a to se često ponavlja, da je pričest vrhunac euharistijskoga slavlja, onda bi to »vrhunstvo« trebalo biti doživljeno ne samo u 'duhovnomu' shvaćanju Kristove euharistijske prisutnosti, nego i u obrednome izričaju pričesćivanja. Obredna dinamika slavlja usmjerava aktivno udioništvo vjernika u pričesti. Aktivno udioništvo nije međutim svedivo na *primanje* pričesti jer se njezina obrednost ne iscrpljuje u gestama *dijeljenja* i *primanja*.

Primanju pričesti prethodi hod, *procesija* kojom Crkva zaručnica hrli Kristu u pričesni zagrljaj. Može se reći da pričesna procesija daje smisao i dovršenje prethodnim dvjema procesijama u slavlju: *ulaznoj*, koja simbolizira odaziv na Božji poziv i stupanje u zajedništvo Crkve okupljene oko Krista, te one *prinosne*, u kojoj okupljena zajednica donosi darove i u njima izriče spremnost da i sama bude prinos Bogu. Pričesnoj procesiji, stoga, nije cilj omogućiti 'lakše' primanje pričesti, nego pružiti 'okvir' za razumijevanje čitavoga slavlja euharistije, njegova otajstvenoga smisla i njegove rastuće obredne dinamike.

Procesija uvijek usmjerava sve sudionike hoda k istomu, k jednomu značenju i k jednomu mjestu; kod pričesne procesije to su Krist i oltar. Ako hod nije usmjeren k jednome mjestu, ne može se govoriti o procesiji (*processio*). Zato nutarnja ljepota obreda predviđa da vjernici za sakramentalni susret s Kristom euharistiji pristupe *pred oltar* gdje će svećenici i đakoni (a prema potrebi i akoliti) biti služitelji toga sakramentalnoga susreta. Najprikladnije mjesto za pričest jest *mjesto ispred oltara*, gdje je susretište dvaju dolazaka: vjerničkoga i Kristova. Sakramentalni susret s Kristom nije osiromašen time što se on za zajednicu vjernika ne događa na oltaru, odnosno »euharistijskome stolu«, niti je time oltaru zaniževano značenje stola. Euharistija je žrtva i gozba u sakramentalnome, tj. simboličkome smislu riječi, pri čemu simbol ujedinjuje obredni čin s otajstvenom zbiljom. Oltar je žrtvenik i stol u tomu istom, dakle simboličkom smislu riječi. Euharistija je otajstvena anticipacija Kristova eshatološkoga dolaska, svadbene gozbe Crkve Zaručnice s Kristom. Krist je i u euharistiji »Onaj koji dolazi«. Zato euharistija Kristovu prisutnost ne zatvara u oltar, nego je stavlja u hod, 'povjerava je' životnomu hodu Crkve kroz svijet. Nakon sakramentalnoga susreta Crkva ne ostaje uz oltar, nego biva poslana (*missio*) u svijet da ondje bude živi znak Kristove prisutnosti.

Pričesna procesija vjernika prema oltaru nije, međutim, uvijek lako ostvariva. Malo je gdje prostor ispred oltara oblikovan kao prikladno *pričesno mjesto*, a oskudna prostornost ne omogućuje uvijek *svečanost* procesijskoga hoda. Poteškoće su još i veće kad je dijelu zajednice pričesni hod i fizički zapriječen (npr. pjevačima koji su smješteni negdje 'izvan' prostora slavlja). Te poteškoće poručuju da oblikovanje svih obrednih sastavnica, među kojima je i liturgijski prostor, ima izranjati iz liturgije, iz njezina otajstvenoga značenja i obredne dinamike. Ondje gdje prostor ne omogućuje pričest u obliku susreta (tj. hoda u susret), nametnuta rješenja (pričest kroz sredinu crkve, u klupama i sl.) ostaju uvijek neprikladni obredni oblici koji svjedoče siromaštvo i uskoću našega gledanja u bogatstvo Kristova euharistijskoga darivanja. ■

god. XXV. (2008.) br. 9

Liturgijsko-pastoralni list za promicanje liturgijske obnove

Glavni i odgovorni urednik:

Ante Crnčević

Uredničko vijeće:

Petar Bašić, Ante Crnčević, Ivan Ćurić,
msgr. Ivan Šaško, msgr. Antun Škvorčević,
Ivica Žižić

Predsjednik uredničkog vijeća:

msgr. Antun Škvorčević

Uredništvo:

Ante Crnčević, Ivan Andrić, Gabrijela Miličević

Grafička priprema:

Tomislav Koščak

Izdavač i nakladnik:

Hrvatski institut za liturgijski pastoral
pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji
Kaptol 26

10000 ZAGREB

Telefon: 01 3097 117

Faks: 01 3097 118

e-mail: hilp@zg.t-com.hr

Tisak:

Grafika Markulin, Lukavec

List izlazi 13 puta godišnje.

Cijena pojedinog primjerka: 13,00 Kn

inozemstvo: 3,00 EUR; 5,00 CHF; 6,00 USD;
6,00 CAD; 7,50 AUD

Godišnja pretplata: 169,00 Kn

inozemstvo: 39 EUR; 65 CHF; 78 USD;
78 CAD; 97,50 AUD

BiH, SRB, MNE: 30 EUR

Za pretplatnike s deset i više primjeraka
odobravamo popust od 10%.

Uplate za Hrvatsku:

žiro-račun: Privredna banka Zagreb, d.d.
2340009-1110174994

model plaćanja: 02

poziv na broj: upisati vlastiti pretplatnički broj

Uplate za inozemstvo:

devizni račun: Privredna banka Zagreb, d.d.:
703000-012769

SWIFT: PBZGHR2X

Međunarodni broj bankovnog računa - IBAN:

HR88 2340 0091 1101 7499 4

iz naših izdanja:

V. Zagorac,

Dodi kraljevstvo tvoje

Molitva Crkve kroz njezinu povijest

116 str. ♦ 55 kn

I. Dugandžić,

Jedan je vaš učitelj

Homiletska razmišljanja

uz čitanja godine A

298 str. ♦ 65 kn

Naša izdanja potražite:

Hrvatski institut za liturgijski pastoral

Kaptol 26, 10000 Zagreb

tel.: 01 3097 117

faks: 01 3097 118

e-mail: hilp@zg.t-com.hr

Pristupite k njemu, *Kamenu živomu*,
pa se kao živo kamenje ugrađujte
u duhovni Dom za sveto svećenstvo.

1Pt 2,4-5